Lunds universitet
Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum
Handledare Paul Tenngart
2023-05-30

Ella Hablal
LIVR07

Att översätta kvinnor: Svenska kvinnliga författare och den franska litterära sfären

Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* (1933) och Johanne Lykke Holms *Strega* (2020) i fransk översättning

Abstract (svenska)
Forskningen om svensk litteratur i fransk översättning är inte särskilt omfattande, men på senare tid har forskarna varit eniga om en aspekt: att andelen svenska kvinnliga författare som översatts till franska har ökat avsevärt under de senaste årtiondena.
Syftet med denna forskning är att analysera hur svenska kvinnliga författare översatts och publicerats på franska, och hur översättningsprocessen bidrar till intrycket av kvinnors skrivande. Materialet i uppsatsen består av fyra romaner; två svenska romaner och deras franska översättning: Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* (1933), på franska *Femmes et pommiers* (2017) och Johanne Lykke Holms *Strega* (2020), på franska *Strega* (2022). Dessa romaner, som ursprungligen publicerades under två olika perioder men översattes och publicerades nästan parallellt på den franskspråkiga litterära marknaden. De är också skrivna och översatta av kvinnor, skildrar kvinnliga karaktärer och har kvinnans villkor som huvudtema. Detta urval är föremål för både en peritextuell och en översättningsstudie: för det första konstateras den accentuerade närvaron av den kvinnliga karaktären och det kvinnliga skrivandet i de peritextuella elementen i de översatta publikationerna för varje roman. Därefter analyseras översättningen av dessa romaner från svenska till franska, såväl som de vernakulära och kosmopolitiska aspekterna, utifrån Lawrence Venuti (1995) analysmodell. Resultatet visar att svenska kvinnliga författare i Frankrike ofta inte hyllas för sin svenskhet eller sin nordiska exotism. Avslutningsvis analyseras hur dessa verk upplevdes av målgruppen, samt översättarens roll i översättnings- och receptionsprocessen, som numera har en framträdande roll.

Abstract (English)
While research on Swedish literature in French translation is not particularly voluminous, researchers have recently been unanimous on one aspect: that the percentage of Swedish women writers translated into French has increased significantly in recent decades. The aim of this research is therefore how Swedish women are being translated and published in French, and how the translation process contributes to the expression of women's writing. The primary material of the thesis is composed of four novels; two Swedish novels and their French translation: Moa Martinson's *Kvinnor och äppelträd* (1933), in French *Femmes et pommiers* (2017) and Johanne Lykke Holm's *Strega* (2020), in French *Strega* (2022). These novels, originally published in two different time periods but translated and published almost at the same time on the French speaking literary market, are written and translated by women, portray female characters and focus on the condition of women. This primary literature is the subject of both a peritextual and a translation study: firstly, the accentuated presence of the feminine character and feminine writing in the peritextual elements of the translated publications of each novel is noted. Subsequently, the translation of these novels from Swedish to French, as well as the vernacular and cosmopolitan aspects, are analysed using Lawrence Venuti's (1995) analytical model. The results show that Swedish women writers in France are often not praised for their Swedishness or their Nordic exoticism. Finally, it analyses how these works were perceived by the target culture, as well as the role of the translator in the translation and reception process, which nowadays has a significant role.

Innehåll

Inledning....3
Svensk litteratur och fransk översättning — bakgrund och tidigare forskning....6

Teoridel
1. Kvinnor och litteratur — *écritures féminines*....10
2. Translating Women, feministisk översättning....12
    2.1. Den feministiska textens funktion: översättning som politisk rörelse....14
3. Translator studies....16

Analysdel
1. Utgivningsituation....23
    1.1. *Strega*....23
    1.2. *Kvinnor och äppelträd*....24
2. Relevanta peritextuella element....26
    2.1. *Strega*....26
    2.2. *Femmes et pommiers*....29
3. Översättning....34
    3.1. Översättare....34
        3.1.1. *Catherine Renaud*....34
        3.1.2. *Lise Froger-Olsson*....35
    3.2. Vernakulära och Kosmopolitiska aspekter....36
        3.2.1. *Strega*....36
        3.2.2. *Femmes et pommiers*....37
4. Litterärt rum och cirkulation....40
    4.1. *Strega*....41
    4.2. *Femmes et pommiers*....43
5. Recensioner....46
    5.1. *Strega*....47
    5.2. *Femmes et pommiers*....53

Slutdiskussion....57
Käll- och litteraturförteckning....63

Inledning

Forskningen om svensk litteratur i fransk översättning är inte särskilt omfattande, men på senare tid har forskarna varit eniga om en aspekt: att andelen svenska kvinnliga författare som översatts till franska har ökat avsevärt under de senaste årtiondena. Elisabeth Tegelberg skrev nämligen redan i sin *Svensk litteratur i Sverige* (2021) att ”Det kvinnliga inslaget bland svenska författare översatta till franska har även ökat markant under de gångna årtiondena”.[1] Ett år senare konstaterade Andreas Hedberg i sin tur i *Northern Crossings* (2022) att: ”A shifting gender balance towards a greater proportion of women writers is a trend in several of our translation flows, but not in all [...]. The most outstanding example is the translation of Swedish literature into French. In the years 1980–1982, women authors made up 13 percent of the editions; in 2016–2018 this had changed to 55 per cent”.[2]

Denna inledande observation har resulterat i en vetenskaplig frågeställning som denna studie syftar till att besvara: Hur har de svenska kvinnorna översatts till franska?

Ett flertal hypoteser måste därför övervägas. Det skulle först vara relevant att på ett allmänt sätt tillämpa teorierna om kvinnors skrifter och feministisk översättning i samband med de två verk som valts ut i denna studie, i syfte att undersöka hur den kvinnliga aspekten lyfts fram eller inte i översättningsutgivningen. Casanova skriver nämligen i *Langue mondiale, Traduction et domination* (2015) att med översättningar exporteras även tankar, tankekategorier, visioner och uppdelningar, objekt som är värda eller ovärdiga att tänkas, sätt att närma sig det ena eller andra tankeobjektet. Detta innebär att exporten av ett språk inbegriper mycket mer än själva språket.[3] En andra hypotes skulle vara att undersöka hur dessa verk av kvinnliga författare uppfattas i fransk översättning genom svenska vernakulära eller kosmopolitiska element. Termer som kosmopolitisering används nämligen i samband med litteraturcirkulationen i betydelsen av att anpassa en text allmänt och minimera särdragen i dess ursprungskultur. Däremot innebär en vernakularisering av en text att man framhäver just dessa särdrag.

---

[1] Elisabeth,Tegelberg, *Svensk litteratur i Frankrike*. CMK förlag: Stockholm, 2021. s.111.

[2] Chatarina Edfeldt, Falk, E., Hedberg, A., Lindqvist, Y., Schwartz, C. och Tenngart, P. *Northern Crossings: Cosmopolitan-Vernacular Dynamics.* Bloomsbury Publishing Inc: London och New York, 2022. s.247.

[3] Pascale, Casanova, *La langue mondiale*: *Traduction et domination*. Seuil: Paris, 2015. s.18. ”avec les traductions, sont exportées aussi des pensées, des catégories de pensées, des visions et des divisions, des objets dignes ou indignes d'être pensés, des façons d'aborder tel ou tel objet de penser, etc. Cela suppose que l'exportation d'une langue implique bien plus que la langue elle-même”.

I sin verk *The Translator's Invisibility* (1995) förklarar Lawrence Venuti att rekonstruktionen av en utländsk text måste överensstämma med de värderingar, föreställningar och representationer som redan existerar på målspråket, som alltid är konfigurerade i hierarkier av dominans och marginalitet och som alltid bestämmer produktion, cirkulation och mottagande av texter.[4] Därför, och med anknytning till feministisk översättning, kan det vara relevant att analysera de förlag där verken i korpusen har publicerats och granska om de eventuellt har en betydelse när det gäller feministiska översättningar. Slutligen är en sista hypotes kopplad till översättarens plats i de två verken. I motsats till en representation som ofta förknippas med ett ideal av öppenhet och ödmjukhet har översättarens plats tagit sig flera olika och föränderliga uttryck. Syftet med detta är att observera i vilken utsträckning översättarens plats är avgörande i processen att välja ett verk som ska översättas, att översätta, publicera och motta ett verk. Meningen är att försöka hitta ett samband mellan översättare och denna ökning av franska översättningar av svenska kvinnliga författare.

När det gäller den första målsättningen var det således nödvändigt att utveckla en detaljerad och begränsad korpus av verk och kvinnliga författare som skulle analyseras under hela studien. Jag beslutade mig därför att välja ett verk som hade publicerats i Sverige för länge sedan, men som först nyligen hade översatts efter den ökade kvinnoöversättningen. Därefter ett verk som publicerats i Sverige nyligen, förslagsvis efter 2015, och som också översatts nyligen. Dessutom tänkte jag även välja verk som liknar varandra relativt mycket men samtidigt skiljer sig åt när det gäller författarstil och genre. För att fullfölja denna uppgift försökte jag hitta deras produktioner och spår av deras skrivande, särskilt de som haft ett viktigt inflytande i den svenska feministiska litteraturen. Däremot lyfte jag också fram texter som översattes och som visade en oförblommerad fransk syn på det svenska samhället och kvinnors situation i Sverige på 1930-talet och idag, samt texter om inskrivningen av kvinnokroppen och den kvinnliga skillnaden i språk och texter. Därför bestämde jag mig för att utgå från översättningar av Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* (1933) — *Femmes et pommiers* (2017) på franska och Johanne Lykke Holms *Strega* (2020) — *Strega* (2022) på franska.

Ett annat centralt metodologiskt element i detta forskningsarbete var att genomföra intervjuer med de primära aktörerna i översättnings- och publiceringsprocessen för dessa två verk. Jag har kunnat intervjua Catherine Renaud, Stregas översättare till franska, samt

[4] Lawrence, Venuti, *The Translator's Invisibility : a history of translation*. Routledge, Cop: London, New York, 1995. s.18.

Thierry Maricourt, chef för förlaget L'Élan (som ansvarar för den franska utgivningen av *Femmes et pommiers*). Å ena sidan gjordes intervjun med Catherine Renaud på plats i Clermont-Ferrand, Frankrike. Å andra sidan var det svårare för mig att få möta Thierry Maricourt på plats, men han accepterade att besvara ett frågeformulär som jag skickade honom via e-post. Detta kommer att bli relevant och av betydelse att blanda teoretiska och praktiska hypoteser, vilket jag anser kommer att göra det möjligt att få entydiga svar på de frågeställningar som uppstår. Alla översättningar från franska till svenska i denna uppsats är mina egna, om inte annat anges.

Uppsatsen består av två huvuddelar: en teoretisk grund som avser att lägga grunden till förståelsen av analyserna, och en praktisk del som kommer att utgå från analyserna och besvara de ställda hypoteserna.

Det första teoretiska kapitlet har till syfte att ge en introduktion till ämnet kvinnors skrifter ur kvinnoteoretikernas synvinkel på 1970-talet, och att granska de förändrade uppfattningarna om dessa teman i förhållande till litteratur och översättning, samt analysen av litteraturens makt i förhållande till kvinnors skrifter. Det andra teoretiska kapitlet kommer att fokusera på frågorna om feministisk översättning och dess makt över konstruktionen av identitet genom kvinnliga karaktärer, såväl som de frågor som är aktuella för framtida översättningar. Det tredje och sista teoretiska kapitlet ämnar för sin del visa hur översättaren från svenska till franska är mer synlig än tidigare idag. Detta innebär att denna gör motstånd och förändrar de villkor under vilka översättning teoretiseras och praktiseras. Det första steget blir därför att presentera en teoretisk grund utifrån vilken översättningar kan läsas som översättningar, som texter i sin egen rätt, och därmed avmystifiera transparens som en diskursiv effekt bland andra. De följande kapitlen kommer att utgöra den praktiska/analysdelen av uppsatsen: i kapitel 4, som är det mest omfattande i uppsatsen, kommer analyserna och resultaten att presenteras. Analyser sker från makro- till mikronivå, genom en undersökning av käll-publikationer, översättare, översättningar, vernakulära och kosmopolitiska element. Men också genom en geografi för utgivning och mottagande samt den internationella cirkulationen och fältet för de två texterna i korpusen. Slutligen kommer det sista kapitlet att innehålla en slutdiskussion av uppsatsens slutsatser, med avseende på de analyserade frågorna, samt uppsatsens begränsningar och några alternativ till vidare forskning.

Svensk litteratur och fransk översättning — historisk bakgrund och tidigare forskning

”Ju mer jag översätter, desto mer tycker jag att det är omöjligt att överföra litterära verk från svenska (eller något skandinaviskt språk) till franska. Varför fortsätter jag, alltså? Det är nog en av dessa laster som sitter i blodet och man inte kan göra sig av med, utan vilka livet skulle vara tråkigt”.[5]

Hittills har den svenska litteratur som översatts och publicerats i Frankrike betraktats som väldigt mångsidig: kanoniserade litterära verk, samtida litterära verk, essäer. Det är dock först sedan 1980-talet som antalet franska översättningar från svenska har ökat avsevärt. I ett kollektivt arbete om svensk litteratur i översättning, *Northern Crossings* (2022), tittar Andreas Hedberg på det franska fallet och konstaterar att ”the yearly number of editions of Swedish literature in translation to French has doubled since the 1980s”.[6] I själva verket kan denna första uppgång för svensk litteratur först och främst förklaras av aktörerna (förläggare och översättare), som blev allt fler vid den här tiden. På vilket sätt skedde detta? Det var vid denna tid som franska förläggare fick stöd för att finansiera sina översättningar. Och på så sätt kunde allt fler små förlag med små medel uppstå. Tack vare Centre national du livre[7] (CNL), som inrättades under det franska kulturministeriet och som började ge ekonomiskt stöd till översättningar av skönlitteratur från andra språk. Då började den svenska litteraturen att finna sin plats i Frankrike.

I en studie om svensk litteratur på den franska bokmarknaden *Ord från norr* (2022) förklarar Andreas Hedberg att det finns ett antal franska förlag som specialiserar sig på skandinavisk litteratur. Ett exempel är Actes Sud eller Gaïa Éditions, förlag som grundades på 1980-talet och som ägnar sig åt översättningar. Vissa förlag har till och med skapat specialiserade samlingar. Och detta är ofta fallet för samlingar som specialiserar sig på svensk litteratur — oftare allmänt skandinavisk eller nordisk. Actes Sud har en samling ”Lettres Scandinaves” (Skandinaviska skrivelser) eller ett mindre förlag som La Peuplade med sin samling ”Fictions du Nord” (Nordiska fiktioner). I sin forskning menar Andreas däremot att det finns andra aktörer som bidrar till att översättningslitteratur cirkulerar och fungerar på franska. Han skriver: ”I Frankrike finns exempelvis förlag specialiserade på skandinavisk litteratur (Actes Sud med flera), samt tongivande nordister eller skandinavister, till exempel

[5] Philippe, Bouquet, *Tankar vid en prisutdelning*. L’Élan: Nantes, 2004. s.53.
[6] Hedberg et al. 2022. s.211.
[7] Nationella bokcentrumet.

vid Sorbonne (Langues et littératures scandinaves), som på olika sätt bidrar till den franska bokbranschens kännedom om svenska författare”.[8]

(Vågor)

De olika tidigare forskningarna om svensk litteratur i Frankrike, till exempel Elisabeth Tegelberg, Andreas Hedberg, eller Denis Ballu, visar att den svenska (och nordiska) litteraturen i Frankrike och dess inverkan på den franska litteraturmarknaden har varit föremål för olika vågor. Den första vågen kommer på 1980-talet, vilket markerar en vändpunkt i den svenska litteraturens historia i Frankrike. I allmänhet utgör 1980-talet en vändpunkt inom översättning och litteraturen. Detta kommer att diskuteras i den teoretiska delen. Andreas Hedberg skriver om den första vågen och konstaterar följande:

> The early 1980s proved a turning point for the French translation market, not least when it came to translations of Scandinavian and Swedish fiction. Since the Second World War, the publishing of Swedish fiction in France had been mostly limited to the major Parisian publishing houses, who chose to publish a small number of authors, heavily invested in symbolic capital.[9]

Denna våg ledde till att den svenska litteraturen etablerade sig på den franska litteraturmarknaden, vilket, som flera forskningar i ämnet belyser, bibehölls och till och med förstärktes under 1990-talet. De viktigaste verken som översattes vid denna tid var barnlitteratur och allmänt kanoniserade litteratur i Sverige med författare som August Strindberg, Selma Lagerlöf, Hjalmar Söderberg, Hjalmar Bergman, Pär Lagerkvist, Eyvind Johnson och Per Olof Sundman. Antalet svenska kvinnliga författare som översatts till franska var begränsat. När det kommer till översättare var det Philippe Bouquet, Régis Boyer, Vincent Fournier och Jean Renaud (med flera) som betraktas som primära översättare — nästan alla män och universitetsprofessorer. Andreas Hedberg skriver i detta sammanhang att å ena sidan var svenskan på 1980-talet ett så litet källspråk på den franska litteraturmarknaden att det var möjligt för en översättare att dominera scenen och översätta verk av flera olika genrer. Å andra sidan var den svenska litteraturen tillräckligt känd och integrerad i de kulturella överföringsprocesserna i Västeuropa för att förlagen var villiga att experimentera med populärlitteratur och prestigelitteratur.[10]

---

[8] Andreas, Hedberg, *Ord från norr*. Stockholm Studies in Culture and Aesthetics: Stockholm, 2022. s.115.
[9] Hedberg et al. 2022. s.139.
[10] Hedberg et al. 2022. s.119.

Den andra vågen av svensk litteratur i Frankrike är, enligt tidigare forskning, deckare, som nådde sin höjdpunkt runt 2010. De mest översatta författarna i Frankrike var Stieg Larsson, Camilla Läckberg, Lars Kepler, Åke Edwardson, Henning Mankell och paret Maj Sjöwall och Per Wahlöö. Andreas Hedberg konstaterar även att antalet upplagor av svensk litteratur i fransk översättning översteg hundra per år i 2013, det högsta hittills bekräftade antalet, och därmed lämnar han långt efter sig ”framgången” för 1980-talets svenska våg med fyrtio till femtio upplagor per år.[11] En av de faktorer som möjliggjorde en uppgång för svensk litteratur i Frankrike var bokmässan i Paris 2011. Årets huvudtema var nämligen nordisk litteratur, och ett sådant högprofilerat evenemang skapar således möjlighet att främja litteratur från ett (eller flera) länder. Elisabeth Tegelberg skriver i en studie *La littérature suédoise en traduction française depuis 2000: scission ou continuité?* (2021) (svensk titel : *Svensk litteratur i fransk översättning sedan 2000: splittring eller kontinuitet?*) att det är ”obestridligt att mässan 2011 gjorde det möjligt för svensk (och nordisk) litteratur att nå en större publik än vanligt, då den för en tid erbjöds en plats i solen”.[12] Elisabeth Tegelberg tillägger vidare att det har skett en särskilt stark ökning av antalet publikationer och att år 2012 har gynnats av effekterna från föregående år.[13]

Tidigare forskning visar också att det har förekommit en kontinuerlig våg av svensk barnlitteratur i Frankrike sedan de första vågorna på 1980-talet. Med kanoniserade författare som Astrid Lindgren som nu återöversätts, eller andra författare (i synnerhet kvinnliga författare) som Tove Jansson, Katarina Mazetti, Eva Lindström. Det är sannerligen sedan denna andra översättningsvåg som antalet svenska kvinnliga författare på franska har ökat avsevärt.

De svenska kvinnliga författarna är emellertid inte de enda som genomgår en förändring när det gäller representation och synlighet. Nya kvinnliga översättare framträdde vid den här tiden, med en förskjutning när det gäller kön, eftersom det då var kvinnliga översättarnamn som ledde den svensk-franska översättningsscenen. Exempelvis namn som Elena Balzamo, Lena Grumbach, Marianne Ségol-Samoy, Catherine Renaud, Anna Gibson, Anne Karila eller Marina Heide. Det är vidare viktigt att notera att dessa översättare ofta

[11] Hedberg et al. 2022. s.211.
[12] Elisabeth, Tegelberg, ”La littérature suédoise en traduction française depuis 2000 : scission ou continuité ?” i Cedergren Mickaelle och Briens Sylvain, *Médiations Interculturelles Entre La France et La Suède*. Stockholm University Press: Stockholm, 2015. Pp. 174–189. s.176. ”incontestable que le salon de 2011 a permis à la littérature suédoise (et nordique) d’atteindre un public plus grand que d’habitude, ayant offert à celle-ci, pour un certain temps, une place au soleil”.
[13] Tegelberg, Ibid.

fungerar som rådgivare till franska förlag när det gäller vilka översättningsrättigheter de ska förvärva. Eftersom de är bekanta med den svenska litterära marknaden tvekar de inte att föreslå verk som kan intressera franska förläggare eller läsare. Ett exempel är Marina Heide, som har varit rådgivare vid översättningen av Maren Uthaugs verk till franska för förlaget Gallmeister — översättningar som har varit mycket framgångsrika i Frankrike. Översättarna betraktas därmed som betydande aktörer i kulturöverföringen mellan den nordiska litteraturen och den franskspråkiga sfären. Ett annat exempel på den avgörande roll som dessa nya översättare av svenska spelar är Elena Balzamo. I sin studie *Svensk litteratur i Frankrike* (2021) nämner Elisabeth Tegelberg bland annat det arbete som översättaren Elena Balzamo utförde under de senaste åren. Elisabeth Tegelberg konstaterar följande:

> Elena Balzamo [gör] också en speciell typ av förmedlar insats, nämligen den som består i att hon varje år, sedan ett antal år tillbaka, leder en kurs i översättning i Svenska institutets regi i Paris. Tillsammans med ett tiotal blivande eller redan verksamma översättare (oftast fransmän/fransyskor med någon svensk förälder eller annan svensk anknytning) har hon varje år som utgångspunkt en svensk skönlitterär text vars översättning till franska gruppen gemensamt diskuterar och utarbetar och som sedan ges ut på ett franskt förlag. Det är ett initiativ värt att uppmärksamma av olika skäl: dels förmedlar Balzamo härigenom till kursdeltagarna sina erfarenheter och kunskaper, dels är diskussionerna inom gruppen inspirerande och utvecklande för deltagarna, dels resulterar arbetet praktiskt i en publikation.[14]

[14] Tegelberg, 2021. s.95.

TEORIDEL

1. Kvinnor och litteratur — *écritures féminines*

> Jag ska tala om den kvinnliga skriften: om vad den ska göra. Kvinnan måste skriva sig själv, kvinnan måste skriva om kvinnan och föra kvinnorna till skriften, som de varit skilda från lika brutalt som ifrån sina kroppar; av samma skäl, genom samma lag, i samma dödliga syfte. Kvinnan måste ta sig an texten – och världen, och historien – med egen kraft.[15]

Denna teoretiska del kommer att utgöra en av de grundläggande förutsättningarna för uppsatsen. Till att börja med är det nödvändigt att definiera ett antal begrepp.

Feministisk översättningsteori erkänner att genus har relevans: oberoende om det gäller författare, översättare, karaktärer eller pronomen är genus en viktig fråga. Syftet i detta sammanhang är att visa litteraturens (och sedan översättningens) förmåga att påverka. Antoine Compagnon menar exempelvis i sin bok *La Littérature, pour quoi faire?* (2007) (svensk titel: *Vad är litteraturen till för?)* att en av litteraturens krafter är dess subversiva potential: ”litteraturen är motsägelsefull: den har makten att utmana maktens underkastelse”.[16] En sådan utgångspunkt blir särskilt relevant för detta forskningsprojekt, genom att litteratur och översättning förstärker kvinnors möjligheter att stå emot de maktförhållanden som förtrycker dem. Denna frigörelse och överträdelse kan uttryckas på många olika sätt. Compagnon visar detta tydligt när han beskriver litteraturens kraft som ”emancipatorisk, som förblir intakt, som ibland får oss att vilja störta idoler och förändra världen, men som oftast bara gör oss känsligare och klokare, eller med ett ord bättre”. [17]

I detta fall, när man menar att litteraturen är ett maktmedel för att bygga upp en identitet, i synnerhet en genusrelaterad och social identitetskonstruktion, återstår det att definiera den litteratur som är föremål för analysen. Detta innebär att det handlar om romaner som skrivits och översatts av kvinnor vid olika tidpunkter med utgångspunkt i de kvinnliga

---

[15] Hélène, Cixous, *Medusas skratt*. översättning av Sara Gordan & Kerstin Munck. Modernista: Stockholm, 2015. s.5.

[16] Compagnon, Antoine, *La littérature, pour quoi faire ?* Collège de France, Fayard: Paris, 2007. s.43. ”la littérature est d’opposition : elle a le pouvoir de contester la soumission au pouvoir”.

[17] Compagnon, 2007. s.66. ”émancipateur reste intact, qui nous conduira parfois à vouloir renverser les idoles et changer le monde, mais le plus souvent nous rendra simplement plus sensibles et plus sages, soit, en un mot, meilleurs”.

karaktärer som de beskriver. En sådan uppfattning leder oundvikligen till begreppet kvinnors skrivande, *women writing* (engelska), *écriture féminine* (franska). Får ett sådant begrepp användas i nuläget? Begreppet ”écriture féminine” uppkom i mitten av 1970-talet. Teoretiker från 1970-talet som Cixous och Kristeva förknippas ofta med ursprunget till begreppet. I dag, cirka 45 år senare, är det dock värt att ifrågasätta vilket inflytande dessa teorier fortfarande har i olika sammanhang.

Hélène Cixous fokuserar starkt på frågor om ”kropp” och ”kött” i sina teorier och i sin beskrivning över hur hon kom till skrivandet. Vidare drar hon en parallell mellan kvinnokroppen och skrivandet:

> Kvinnokroppen med sina tusen och en glödande ugnar, när hon kastar av ok och censurer och låter den formulera mängden av betydelser som genomströmmar den åt alla håll, är det mycket mer än ett språk som ska ljuda i det gamla modersmålet enda fåra. [...] Kvinnan måste skriva med kroppen, hon måste uppfinna det ointagliga språk som river ned skiljeväggar, klasserna, retoriken, påbudenm och reglerna; hon måste dränka, tränga igenom, övervinna den yttersta resterande diskursen; inklusive den som skrattar åt att behöva uttala ordet ”tystnad”, den som siktar mot det omöjliga men tvärstannar inför ordet ”omöjligt” och i stället skriver ”slut”.[18]

Enligt Cixous har kvinnor således möjlighet att skriva om sina kroppar och därmed flytta fram gränserna och bryta ner de barriärer som hindrar dem. I denna mening är kvinnolitteraturen en förmedlare som tillåter kvinnor att uttrycka sina kroppar utan begränsningar och att omkullkasta koder för att skapa nya verkligheter i syfte att upphäva det omöjliga och komma ut ur tystnaden. Att språket fungerar som ett maktmedel som ger den dominerande gruppen möjlighet att krossa den dominerade gruppen innebär i förlängningen att detta även gäller för litteraturen. Ett sådant begrepp påpekas av Luisa Von Flotow, som i sin *Translation and Gender: Translating in the 'Era of Feminism'* (1997) dessutom upprättar en koppling till samhällsvetenskaperna i sin helhet. Hon skriver : ”Though the social sciences were the first to be affected by issues of gender, the term soon entered the realms of language and literature. Attention was drawn to the fact that language is not only a tool for

[18] Hélène, Cixous, *Medusas skratt*. översättning av Sara Gordan & Kerstin Munck. Modernista: Stockholm, 2015. s.19-20.

communication but also a manipulative tool”. [19] Språk och litteratur kan därför betraktas som konkreta maktmedel som tillåter den dominerande gruppen att införa sitt tänkande.

2. *Translating Women*, feministisk översättning

Kvinnliga författare uppmanar inte endast till nya läsningar, utan tar också initiativ till nya vägar, till exempel genom att skapa eller översätta. För många av dessa nya kvinnliga författare är dessa vägar nästan oanade. Det är först under det senaste decenniet som svenskt kvinnligt författarskap öppet har introducerats i den litterära kanon i vissa länder. Dessförinnan var den internationella forskningen knapphändig, vilket även gällde bristen på bra översättningar. Det är nödvändigt att utgå från ett mer övergripande perspektiv innan fördjupningen av den samtida kvinnolitteraturen genomförs.

I sin studie *Feminism in Translation* (1998) definierar Luise von Flotow feministisk översättning. Hon beskriver detta som en översättningsaspekt som påverkats av den feministiska rörelsen på 1970-talet. En rörelse som också närmar sig begreppet ”écriture féminine”. Luisa Von Flotow menar bland annat att ”översättning, i likhet med alla andra kreativa arbeten, präglas och bestäms av tidens sociala rörelser och politik”.[20] Luise Von Flotow redogör också i denna skrift för flera av den feministiska översättningens aspekter, däribland en kritisk och historisk process som kännetecknas av jämförande analyser och framhävande av försvunna kvinnliga författare. Hon konstaterar att ”det feministiska arbete som inleddes på 1970-talet ledde till att stora översättningsprojekt utvecklades för att hitta försvunna kvinnors skrifter, göra dem tillgängliga för allmänheten och få tillgång till andra kvinnokulturer”.[21] Denna tanke om att översätta så kallade försvunna kvinnliga författare framstår som relevant när den sammankopplas med en av de två verken i uppsatsens korpus, Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* (1933).

---

[19] Luisa, Von Flotow, *Translation and gender : translating in the ‘era of feminism’*. University of Ottawa Press: Manchester England, Ottawa: St.Jerome Pub, 1997. s.8.

[20] Luisa, Von Flotow, *Palimpsestes. No.11 Le féminisme en traduction.* Presses De La Sorbonne Nouvelle: Paris, 1998. s.117. ”La traduction comme tout autre travail créateur, est marquée et déterminée par les mouvements sociaux ainsi que par la politique de son époque”.

[21] Von Flotow, 1998. s.121. ”le travail féministe amorcé dans les années 70 a abouti à la mise en place de projets de traduction colossaux afin de ’retrouver’ des écrits de femmes ’disparues’, de les mettre à la disposition du public, et d'avoir accès à d'autres cultures féminines”.

Luisa Von Flotow konstaterar också i sin *Translation and Gender* (1997) att översättning även bidrar till kvinnors diskurs. Den beskriver vad kvinnor gör när de träder in i den offentliga sfären: de översätter sitt privata språk, sina specifika kvinnliga diskursformer, som utvecklats som ett resultat av könsexkludering, till en form av dominerande patriarkalisk kod.[22] Emellertid, medan den så kallade feministiska översättningen inleddes på 1970-talet, dröjde det 40—50 år innan den uppmärksammades i samband med den svenska litteraturen i Frankrike. Vad är orsaken till att så lång tid har gått mellan inledningen av den kvinnliga/feministiska översättningen och ankomsten av svenska kvinnliga författare till Frankrike?

Forskaren och översättaren Mary Snell-Hornby har skrivit en relativt tvärvetenskaplig skrift, *The Turns of Translation Studies* (2006), i vilken hon redogör för vad som motiverar feministisk översättning och anledningen till att den inte har fått så stort genomslag inom översättningsstudier och översättningsteori. Hon skriver följande:

> In the climate of the early 1990s, such a rousing topic might have been seen to invite intense exploration, but whereas postcolonial studies flourished during the course of the decade and was soon ”imported” into research on translation, interest in feminist perspectives largely remained limited to those (feminists) immediately concerned, and in European Translation Studies this field of research was for years more or less ignored.[23]

Detta kan därför förmodas vara en av förklaringarna till att det har tagit några decennier för kvinnoöversättningar, eller till och med för översättningar av svenska kvinnliga författare till franska, att etablera sig på den franska litteraturmarknaden. Andreas Hedberg menar att svenska kvinnliga författare var underrepresenterade i översättning på exempelvis proletärlitteraturens område. Framför allt konstaterar Andreas Hedberg att andelen översättningar (franska) är något lägre än motsvarande andel av den svenska kvinnliga utgivningen i Sverige, där andelen kvinnliga författare ofta överstiger 20 procent.[24]

---

[22] Von Flotow, 1997. s.12.
[23] Mary, Snell-Hornby, *The turns of translation studies : new paradigms or shifting viewpoints?* J. Benjamins: Amsterdam och Philadelphia, 2006. s.101.
[24] Hedberg, 2022. s.91.

2.1. Den feministiska textens funktion: översättning som politisk rörelse

När det gäller en bättre förståelse av sambandet mellan översättning och feminism, eller till och med översättning och kvinnors skrivande, är det lämpligt att hänvisa till forskaren Sherry Simons arbete *Gender in Translation — Cultural identity and the politics of transmission* (1996). Sherry Simon definierar översättning som ”a mode of engagement with literature, as a kind of literary activism. What will be emphasized is the way in which translators contribute to cultural debates and create new lines of cultural communication”.[25]

Översättaren har en grundläggande roll när det gäller att överföra det kulturella innehåll som finns i varje verk. I detta sammanhang är det därför naturligt att betrakta översättning som en typ av litterär aktivism. Denna aktivism har som fundamental funktion att skapa nya kommunikationssätt, eftersom den litterära översättningen inte bara omfattar en enkel aktör (översättaren) som ansvarar för den språkliga bearbetningen av en litterär text från ett källspråk till ett målspråk. I motsats till den traditionella föreställningen om den ”osynliga översättaren” som till varje pris måste utplåna sig själv från de texter den komponerar, har författaren snarare en motsatt åsikt. Översättarna måste ingripa i översättningsprocessen för att förmedla det könsrelaterade innehåll som kännetecknar dessa texter. Oavsett om målet är att fullständigt upprätthålla kvinnorepresentationen på målspråket, är det ofrånkomligt att översättaren påverkar konstruktionen av kvinnorepresentationen, och mer allmänt av den bild som förmedlas i målkulturen. Det antal kvinnor som blir resultatet av läsarens förståelse av det översatta verket i målkulturen.

Sherry Simon menar vidare att genus är ”as a cultural construct and in translation as cultural transfer”.[26] När identiteten i respektive käll- och måltext har betydelse, och särskilt hur källtextens identitet översätts till målkulturen och vad måltextens identitet är, är alltså den kvinnliga identiteten lika betydelsefull. En översättning måste således inte enbart vara lojal mot källtextens idéer utan också respektera den kvinnliga identitet som förmedlas av källspråket. Med utgångspunkt i måltextens målkultur. Detta kommer att granskas i analysdelen.

Slutligen bekräftar sociologen Gisèle Sapiro teorin om översättning som en politisk rörelse när hon i sin studie *Translatio: le marché de la traduction en France à l'heure de la*

[25] Sherry, Simon, *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission.* Front Cover. Psychology Press: London, 1996. s.viii.
[26] Simon, 1996. s.1.

mondialisation (2008) (svensk titel : *Translatio: översättningsmarknaden i Frankrike i en globaliserad värld*) förklarar att litterär översättning kan spela en roll i skapandet av kollektiva identiteter. Hon skriver till exempel följande:

> En liknande användning av symboliska tillgångar kan också observeras i konstruktionen av sociala identiteter, sociala gruppidentiteter (proletärlitteratur). Detta konstruktionsarbete är ofta så mycket viktigare som gruppen domineras. Det transnationella mottagandet av symboliska tillgångar kan således ha en funktion för att upprätthålla identiteten hos invandrargrupper eller religiösa minoriteter.[27]

Detta exempel lämpar sig bra när det gäller denna studie, eftersom materialet består av en roman från den svenska proletärlitteraturen som översatts till franska (Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd*, 1933). På så sätt kan man tänka sig att arbetet med att översätta och publicera en sådan roman från en dominerad grupp och som publiceras på ett parisiskt förlag möjliggör upprätthållandet av kollektiva identiteter. Ett sådant företeelse bekräftas återigen av en översättare själv. Philippe Bouquet, som var en av de viktigare översättarna av den svenska litteraturen till franska och en specialist på proletärlitteratur, har nämligen skrivit en bok på både svenska och franska där han berättar om översättning och översättningens inverkan : *Tankar vid en prisutdelning* (2008). Han skriver:

> Att översätta är ju inte bara att sätta (franska) ord i stället för andra (svenska) ord. Det är också att kämpa [...]. för att få acceptans för något annat, ett annat sätt att se på saker och ting, ett annat sätt att leva, känna eller tänka, att bryta mot lagen om den eviga reproduktionen av färdiga modeller. För översättaren är skyldig att störa, att störa bekvämligheten i en värld som bara vill förbli sluten i sig själv [...]. Men översättaren har också en mycket djup känsla, inte bara för värdigheten i det hen gör, utan också för att arbeta för fred, eftersom hen strävar efter att skapa förståelse mellan folken [...] En vinodlare i södra Frankrike måste veta vad det innebär att vara en norrländsk gruvarbetare, en polsk hamnarbetare eller en kinesisk hantverkare. [28]

---

[27] Gisèle, Sapiro, *Translatio* : *Le Marché de la Traduction en France à L'heure de la Mondialisation.* CNRS: Paris, 2008. s.43. ”Un usage semblable des bien symboliques s’observe également dans la construction des identités sociales, identités de groupe social (littérature prolétarienne). Ce travail de construction est souvent d’autant plus important que le groupe est dominé. La réception transnationale de biens symboliques peut ainsi avoir une fonction de maintien identitaire de communautés d’immigrés ou de minorités religieuses”.

[28] Bouquet, 2004. s.80-81. ”Car traduire ce n'est pas seulement mettre des mots (français) à la place d'autres mots (suédois) [...]. C'est aussi se battre [...] pour faire accepter quelque chose de différent, un autre regard, une autre façon de vivre, de sentir ou de penser, pour briser la loi de l'éternelle reproduction des modèles tout faits. Car le traducteur dérange forcément, il perturbe le confort d'un monde qui ne demande qu'à rester fermé sur lui-même [...]. Mais le traducteur a aussi un sentiment très profond non seulement de la dignité de ce qu'il fait,

3. Translator studies

Översättningshistoria innebär att ett flertal olika aspekter behöver studeras: teori, praktik och översättningsproduktion. Det är också nödvändigt att återkomma till de teoretiska bidragen om kön/genus i översättning. Som redan förklarats i de tidigare kapitlen har en sådan problematik varit av intresse för översättare sedan den ”kulturella vändningen” inom översättningsstudier på 1980-talet. Samma årtionde som den stora vågen av litterära översättningar från svenska till franska. Bland de kulturstudier som utvecklades vid den tiden fick genusstudier ett eko i översättningsvetenskapen: Hur kan översättning uppfattas som en feministisk verksamhet? Vilka effekter har genus på översättning - oavsett om det gäller författarens eller översättarens genus? Hur betydande är en översättares personliga genuspolitik i det arbete som de producerar? Eller hur har översättarens eller författarens könsidentitet påverkat deras kreativa arbete, spridning och mottagande - både som originaltexter och som översättningar? I hur många fall har författarens eller översättarens kön spelat en roll för deras framgång eller misslyckande? Därför fokuserar detta kapitel på översättarens plats i översättningsteorin. Det är nödvändigt att återgå till översättarstudier som en del av litteraturteorin inom översättningsvetenskapen som ägnar sig åt översättare.

Det är forskaren Andrew Chesterman som påbörjade det som nu kallas översättarstudier när han i sin artikel ”The Name and Nature of Translator Studies” (2019) skrev att ”within the field of Translation Studies we may be witnessing the development of a new subfield, a new branch. I suggest we could call this TranslaTOR Studies”.[29]

Han beskriver detta sätt att forska om översättning såsom att översättarstudier omfattar forskning som huvudsakligen och uttryckligen är inriktad på de aktörer som är involverade i översättning. Han menar exempelvis deras aktiviteter eller attityder, deras interaktion med den sociala och tekniska omgivningen eller deras historia och inflytande.[30] Sådana forskarstudier visar också att texterna är sekundära, översättarna själva är primära och

---

mais également d'œuvrer pour la paix, car il s'efforce de créer la compréhension entre les peuples [...]. Il faut qu'un viticulteur du midi de la France sache ce que c'est que d'être un mineur du Norrland, un docker polonais ou un mancuvre chinois”.

[29] Andrew, Chesterman, *The Name and Nature of Translator Studies*. HERMES - Journal of Language and Communication in Business: Aarhus, 13–22, 2009. s.13.

[30] Chesterman, 2009. s.20.

denna inriktning leder enligt Chesterman till helt andra forskningsfrågor. Att sätta översättaren i förgrunden gör det därför enligt Andrew Chesterman möjligt att få en bättre förståelse för en text i översättning och framför allt för skälen bakom valet av publicering och översättning. Han använder till exempel termen Telos för att beskriva översättarnas personliga motivation och skriver följande:

> We might also make use of the companion term "telos" to denote the personal motivation of translators. This would include the reasons why they work in this field in general, and also the reasons why they translate a given text. Voluntary translators in particu-lar, such as activist translators, may have teloi that are specially interesting. Sociological work on the teloi of translators (and of course interpreters) might make worthwhile contributions to a better understanding of their attitudes and personal goals and ethics, and how these are real-ized in what and how they translate.[31]

En sådan fokusering på översättaren inom översättningsforskningen leder till frågan om hur eller varför detta uppkom. I detta sammanhang är det intressant att gå tillbaka i tiden och fokusera på Lawrence Venutis studier. Översättarforskaren, översättaren och professorn Lawrence Venuti publicerade 1995 en bok med titeln *The Translators Invisibility* där han framhävde hur översättare förblir alltför mycket i skymundan. Som redan konstaterats av olika forskare påpekade Lawrence Venuti redan 1995 att framväxten av översättningsstudier som en egen disciplin var en bedrift från 1980-talet.[32] Återigen, denna ökning av intresset för översättning och översättningsstudier under 1980-talet ligger i linje med översättningsverksamhetens framväxt från de perifera språken (såsom svenska) till de centrala språken (såsom franska).

I den här skriften menar Lawrence Venuti att de egenskaper som kännetecknar en ”bra översättare” även bidrar till att göra denne osynlig. Tanken är att en bra översättning får läsaren att glömma att texten är skriven på ett annat språk. Översättaren måste därför vara diskret och aldrig påtvinga sig sin stil för att inte utplåna källtextens författares stil. Översättaren vet att hen kommer att vara den förste att beskyllas i fall läsaren får en känsla av att ”något inte stämmer” på målspråket. Därför föreligger en stor frestelse att stryka de ojämna detaljerna eller att ”släta ut” texten för att inte skapa osäkerhet hos läsaren. På detta sätt förklaras i stor utsträckning översättarens osynlighet: den text som översättaren

[31] Chesterman, 2009. s.17.
[32] Venuti, 1995. s.vii.

producerar måste betraktas som en källtext. Om man inte gissar översättarens närvaro så har uppdraget slutförts. Lawrence Venuti skriver :

> The illusion of transparency is an effect of fluent discourse, of the translator's effort to insure easy readability by adhering to current usage, maintaining continuous syntax, fixing a precise meaning. What is so remarkable here is that this illusory effect conceals the numerous conditions under which the translation is made, starting with the translator's crucial intervention in the foreign text. The more fluent the translation, the more invisible the translator, and, presumably, the more visible the writer or meaning of the foreign text.[33]

Venuti menar ytterligare att när mottagare och kritiker diskuterar översättningen fokuserar deras korta kommentarer oftast på stilen och bortser helt från översättaren eller verket i fråga i förhållande till dess plats i översättarens karriär. Detta leder till att översättaren enligt Venuti inte har någon egentlig inverkan när det gäller mottagandet av texten i målkulturen. Även om den sistnämnda svävar mellan två världar, överför mentaliteter, visioner från ett samhälle till ett annat, från en kultur till en annan. Översättaren i sin tur tolkar och överför på sitt eget sätt symboler, anspelningar, känslor, referenser, innehåll och former som är gemensamma för en enda samhällsgrupp; den avkodar dem, omvandlar dem så att information av alla slag från källkulturen kan tas emot och förstås av målkulturen. Å andra sidan fullgör översättaren ett lyckligt epistemologiskt och socialt uppdrag när det gäller öppnandet och den ömsesidiga förståelsen mellan olika kulturer. Det är för att undvika de aporier som ett sådant tänkande snabbt leder till som begreppen ”källa” och ”mål” har använts, och för att undvika beteckning som ”originalitet”. Därefter framträder frågan om författarskap i översättning i ett nytt perspektiv och kan formuleras på följande sätt: Vilken del av författarskapet har översättaren i föremålet ”översättning”? Enligt Venuti har översättaren visserligen en betydande roll i översättnings- och kulturöverföringsprocessen, men skriver dock att ”Recognizing the translator as an author questions the individualism of current concepts of authorship by suggesting that no writing can be mere self-expression because it is derived from a cultural tradition at a specific historical moment”.[34]

Andra termer som enligt Venuti är relaterade till översättarens osynlighet är kosmopolitisering/domesticering och vernakularisering/foreignisering. Termer som kosmopolitisering eller domesticering används ofta som en anpassning av en text och som en

[33] Venuti, 1995. s.1-2.
[34] Venuti, 1995. s.311.

minimering av egenskaperna i ursprungskulturen. Å andra sidan består vernacularisering eller foreignisering av en text i att framhäva just dessa egenskaper. Venuti skriver i detta sammanhang att översättningens syfte är att föra en annan kultur tillbaka till det identiska, det igenkännbara och till och med det vanliga. Venuti skriver i detta sammanhang att syftet med översättningen är att återföra en annan kultur till det identiska, igenkännbara eller till och med bekanta. Domesticeringen innebär således en risk eftersom den utplånar alla element som är specifika för källkulturen och därmed bidrar till att tillägna sig källkulturen.[35] Det är särskilt termen domesticering som är konkret kopplad till översättarens osynlighet, för enligt Venuti:

> Transparency results in a concealment of the cultural and social conditions of the translation—the aesthetic, class, and national ideologies linked to Denham's translation theory and practice. And this is what makes fluent translation particularly effective in Denham's bid to restore aristocratic culture to its dominant position: the effect of transparency is so powerful in domesticating cultural forms because it presents them as true, right, beautiful, natural.[36]

Ju mer osynlig en text är, desto mer osynlig är översättaren. Ju mer osynlig en text är, desto större är, enligt Venuti, domesticeringen. Venuti förklarar vidare att domesticeringen och effekten av osynlighet utplånar översättningsarbetet och därmed översättaren.[37] Han skriver att :

> Transparency inscribes the foreign text with dominant English values (like transparency) and simultaneously conceals that domestication under the illusion that the translated text is not a translation, but the "original," reflecting the foreign author's personality or intention or the essential meaning of the foreign text; whereas modernist translation, by deviating from transparency and inscribing the foreign text with marginal English values, initiates a foreignizing movement that points to the linguistic and cultural differences between the two texts.[38]

Å andra sidan är en foreignisering eller vernacularisering i översättning inget osynligt återgivande av en utländsk text. Den betonar däremot de särskilda aspekterna av källspråket

[35] Venuti, 1995. s.19.
[36] Venuti, 1995. s.61-62.
[37] Venuti, 1995. s.17.
[38] Venuti, 1995. s.204.

på målspråket. Översättningen framhäver således skillnaden i den källtexten, men enligt Venuti ”yet only by disrupting the cultural codes that prevail in the target language”.[39] Venuti menar vidare att:

> Foreignizing translation is based on the assumption that literacy is not universal, that communication is complicated by cultural differences between and within linguistic communities. But foreignizing is also an attempt to recognize and allow those differences to shape cultural discourses in the target language.[40]

Sammanfattningsvis måste översättaren ”försvinna” tills den blir obemärkt: detta krav är i linje med det välkända idealet om ”transparent” översättning, som är osynlig på egen hand. Även om det betänkande som här framförs naturligtvis förblir singulärt, så avslöjar det ändå att översättarnas situation och verksamhet är mångfacetterad, eller snarare komplex. Denna teori av Lawrence Venuti härstammar från 1995, vilket innebär en relativt avlägsen tid. Dessutom förändras mycket på 30 år, i synnerhet beträffande litterära teorier som är kopplade till globaliseringsprocessen. Hur förhåller det sig nu för tiden? Vilken plats har översättaren numera? Vilken roll spelar översättaren i Translator Studies?

Idag har översättaren varit betydligt mindre osynlig, vilket kommer att framgå i analysdelen. När det gäller den franska litterära marknaden ökar översättarna sin närvaro och synlighet hos medierna och läsarna. Men Lawrence Venuti återgår dock till teorin och skriver 2012 sin *Translation Changes Everything*. I denna studie ifrågasätter han sin uppfattning om översättarens plats och konstaterar att varje översättare måste betrakta översättningsprocessen genom kulturens prisma och måste bevara källtextens innebörd såväl som det vernakulära aspekter. Han skriver följande:

> A translation ought to be read differently from an original composition precisely because it is not an original, because not only a foreign work, but also a foreign culture is involved. [...] Read translations, although with an eye out for the translator's work, with the awareness that the most a translation can give you is an insightful and eloquent interpretation of a foreign text, at once limited and enabled by the need to address the receiving culture.[41]

---

[39] Venuti, 1995. s.20.
[40] Venuti, 1995. s.146.
[41] Lawrence, Venuti, *Translation Changes Everything*. Routledge: Milton Park, Abingdon-on-Thames, Oxfordshire, England, UK, 2012. s.115.

En förändring kan därför observeras i det sätt på vilket översättaren placeras i processen att översätta ett målverk. I stället för att utgå från att översättaren måste vara osynlig och att måltexten måste läsas som en källtext, måste man uppmärksamma översättarens arbete och vara medveten om att en text är översatt. För att gå vidare skulle det vara relevant att fokusera på Pascale Casanova och hennes verk *La langue mondiale et domination* (2015) (svensk titel: *Världsspråket och dominans*). Casanovas skrift, som publicerades 20 år efter Lawrence Venutis *The Translator's Invisibility* (1995), lyfter fram aspekter av kollektiv tvåspråkighet som bevis på dominans och att översättning främst gynnar det dominerande språket. Hon hävdar också att franskans okunskap om andra språk leder till att språkliga dominanter transponerar utländska verk inte bara till sitt språk utan också till sin litteratur.[42] I detta sammanhang anknyter hon till sociologin och sociolingvistiken och menar också att det är författarens ansvar att dra slutsatsen att det inte finns någon översättning utan ett dominerande språk och att det inte finns något dominerande språk som inte är utsett till översättningsspråk par excellence.[43]

Hur förhåller sig detta till översättarstudier och den osynlighet som Venuti konstaterade 1995? I sin *La langue mondiale et domination* (2015) hänvisar Pascale Casanova till den teori om översättaren som Venuti föreslog 20 år tidigare och skriver:

> Att texten kan citeras ”som om den vore skriven på engelska” bevisar att översättningar har dåligt rykte och att litteratur från den icke-engelskspråkiga världen (nästan) har försvunnit i det som Venuti kallar den samtida angloamerikanska kulturen. På samma sätt som översättaren ombeds att förbli ”osynlig” anses en översättning vara ”bra” om den glöms bort som en översättning. Detta leder till en felaktig syn på utländsk litteratur och en felaktig bedömning av översättningar: ”Illusionen av öppenhet”, vare sig det gäller prosa eller poesi, skönlitteratur eller facklitteratur, är det viktigaste kriteriet för förläggare, journalister eller läsare: Venuti skriver att ”En översatt text […] anses acceptabel [...] endast om den läses smidigt och lätt, endast om avsaknaden av språkliga eller stilistiska särdrag gör att den verkar genomskinlig [...] vilket med andra ord ger intryck av att översättningen inte är en översättning utan originalet.” Översättaren håller sig så nära det (engelska) bruket som möjligt; han eller hon ser till att syntaxen och läsbarheten (tydligheten) respekteras genom att dölja sina ingrepp i den översatta texten. Ju mer obemärkt översättaren är, desto mer synligt är författarens förmodade budskap. [44]

---

[42] Pascale, Casanova, *La langue mondiale*: *Traduction et domination*. Seuil: Paris, 2015. s.105.
[43] Casanova, 2015. s.121.
[44] Casanova, 2015. s.125. ”Le fait que le texte puisse être cité «comme s'il était écrit en anglais» prouve que les traductions ont mauvaise presse et que la littérature du monde non anglophone a (presque) disparu dans ce que

Pascale Casanova summerar Lawrence Venutis teori och håller med honom om att osynlighetsidealet leder fullkomligt fel. Casanova menar att så kallad ”utländsk” litteratur (i översättning) finns av en anledning och att det i stället måste visas att det är en översättning. Därmed överensstämmer Pascale Casanova med den nya teoretiska ståndpunkt som Lawrence Venuti presenterade 2012 i *Translation Changes Everything*.

Under de senaste decennierna har översättarens ställning förändrats och forskare har ifrågasatt tidigare teorier om översättare. En del går till och med vidare än att konstatera att översättaren ska beaktas när man läser i översättning, och argumenterar även att översättarens status numera måste tas i beaktande när man verifierar värdet av en översättning. Detta gäller i synnerhet Gisèle Sapiro, som menar att ”översättningens värde påverkas inte enbart av språkens ställning, utan även av de översatta författarnas och översättarnas ställning, både i det nationella litterära fältet och i det globala litterära fältet”.[45] Gisèle Sapiro förklarar också att sedan 1980-talet har översättning investerats i Frankrike av nykomlingar på förlagsområdet, tack vare vissa stöd till intraduktion. En sådan utveckling av översättningen resulterar i en ökning av översättare samt en diversifiering av dessa översättare.

Avslutningsvis, till de föregående kapitlen om feministisk översättning: I takt med att antalet översättare ökar, ökar förmodligen också möjligheterna för kvinnliga översättare på området. Sapiro konstaterar med rätta att det finns en ”långsam feminiseringsprocess av författare och översättare, som kan observeras på andra språk, med starka variationer”.[46] De olika tankarna och teorierna om genus i översättning och förändringar i förhållande till översättarens position observeras i analysdelen och kommer slutligen att diskuteras i den avslutande diskussionsdelen.

Venuti appelle la contemporary Anglo-American culture. De même que le traducteur est prié de rester «invisible», de même une traduction est considérée comme «bonne» si elle se fait oublier comme traduction. Cela donne une vision fausse de la littérature étrangère et une mauvaise évaluation des traductions: 1'« illusion de la transparence », qu'il s'agisse de prose ou de poésie, de fiction ou non, est le critère le plus important pour les éditeurs, les journalistes ou les lecteurs 2 : «Un texte traduit [...], écrit Venuti, n'est jugé acceptable [...] que s'il se lit sans ”à-coups” et facilement, que si l'absence de particularité linguistique ou stylistique le fait paraître transparent [...] donnant l'impression, en d'autres termes, que la traduction n'est pas une traduction mais l'original.» Le traducteur se tient au plus près de l'usage (de l'anglais); il fait en sorte que la syntaxe et la lisibilité (la clarté) soient respectées, en cachant ses interventions sur le texte traduit. Plus le traducteur passe inaperçu et plus le message présumé de l'écrivain est supposé visible”.

[45] Sapiro, 2008. s.41. ”La valeur de la traduction ne dépend pas seulement de la position des langues, mais aussi de la position des auteurs traduits et de celle des traducteurs, ceci à la fois dans le champ littéraire national et dans l’espace littéraire mondial”.

[46] Sapiro, 2008. s.142. ”lent processus de féminisation des auteurs et des traducteurs, qui s'observe pour d'autres langues, avec de fortes variations”.

ANALYSDEL

Detta kapitel kommer att utgöra kärnan i min analys och utgår från två verk: Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* (1933) och Johanne Lykke Holms *Strega* (2020). Utifrån den information som presenteras i detta kapitel så kommer jag att dra mina slutsatser kring de hypoteser som ställts upp i de tidigare kapitlen. För var och en av de analyserade romanöversättningarna har jag tillämpat ett likadant resonemang, baserat på de belägg som finns i verken (mikronivå), tidningsartiklar, läsarnas mottagande, mina intervjuer med förläggare och översättare (mesonivå), och de svenska verkens position i den franska litterära sfären (makronivå).

1. Utgivningsituation

1.1. *Strega*

Strega publicerades på källspråket i Sverige den 22 april 2020 av Albert Bonniers, det förlag som betraktas som det mest prestigefyllda i landet. *Strega* har nominerats till ett antal priser, bland annat Nordiska rådets litteraturpris 2021, *SvD*:s litteraturpris 2020 och European Union Prize for Literature 2021. Genom dessa litteraturpriser och nomineringen av dem uppmuntras säkerligen översättningen av ett verk för framtiden. Så har det varit fallet med *Strega*, som nu har översatts och publicerats i tysk-, engelsk- och fransktalande länder.

Den franska översättningen av *Strega* utfördes av en kvinnlig översättare, Catherine Renaud, vars karriär jag kommer att ta upp i det följande. Översättningen publicerades av La Peuplade, ett quebekiskt förlag som specialiserar sig på skönlitteratur, noveller, poesi och metaberättelser. Det grundades 2006 och har hittills publicerat ett 150-tal verk av quebekiska, franska och nordiska författare. Dessa författare har ofta nominerats till litterära priser. När det gäller publicerade litterära genrer kännetecknas La Peuplades redaktionella linje av en öppenhet för hybridisering av genrer och ”écriture féminine” skrifter spelar en viktig roll i förlagets urval. De fokuserar även på att ge ut unga kvinnliga författare, som de ser som

framtiden för sin generation ur ett litterärt perspektiv. Översättningen fick finansiering med hjälp av Svenska Kulturrådet, vars huvuduppgift är att genomföra den nationella kulturpolitik som fastställts av riksdagen.

När det gäller utgivningen av *Strega* i fransk översättning så är det angeläget att framhålla att den skedde mitt under det som kallas ”Rentrée Littéraire”. Vad är Rentrée Littéraire ? Det är årets största boksläpp i Frankrike: från augusti till oktober presenterar förlagen ett stort antal nya böcker. Det enda andra landet där det finns är Belgien, dock främst i den franskspråkiga delen. Orsakerna till denna geografiska särställning är inte helt lätt att utreda: det kan vara en konsekvens av den mycket starka intellektuella och ekonomiska koncentrationen kring Paris, samt av närheten mellan medierna och den litterära sfären. Genom att ge ut en bok vid den här tiden på året har boken ett bra utgångsläge inför julhandeln, då den får tid att sprida sig från läsare till andra läsare. Dessutom utgör försäljningen i slutet av året den största delen av förlagens omsättning. Slutligen ger utgivningen av en bok i början av den nya litterära säsongen också förläggarna möjlighet att sätta sina verk i fokus för litterära priser, särskilt Goncourt- och Renaudot-priserna; Frankrikes största litterära priser.

1.2. *Kvinnor och äppelträd*

Kvinnor och äppelträd, som var Moa Martinsons debutroman, publicerades för första gången i Sverige och på svenska 1933 av Albert Bonniers. Till skillnad från *Strega* fick dock *Kvinnor och äppelträd* ytterligare utgåvor: 1954 av Folket i Bild; en tidning som startade en framgångsrik utgivning av billiga kvalitetsböcker mellan 1940 och 1960 (Folket i Bilds folkboksserie 1940—1960: en annoterad bibliografi. Borås, 1979). Askild & Kärnekull gav 1975 ut en ny upplaga av *Kvinnor och äppelträd*, och 1977 kom Litteraturfrämjandet ut med en version som var tillgänglig för alla, följd 1995 och 2011 (eller 2005 för pocketversionen) av Natur och Kultur, den svenska förlagsstiftelsen som är känd för ett brett utbud av läromedel. Det är 86 år efter den första utgåvan att Modernista, ett av de största förlagen i Sverige idag, har valt att ge ut en nyutgåva av *Kvinnor och äppelträd* (2019). *Kvinnor och äppelträd* fick aldrig något pris i Sverige, men verket har blivit en tidlös klassiker i hemlandet — baserat på det antal gånger som det har återutgivits. *Kvinnor och äppelträd* tillhör i själva verket de oförglömliga verk, vars spår har satt sin prägel på historien. Även om boken dock inte tilldelades några utmärkelser så fick författaren, Moa Martinson, år 1944 De Nios stora

pris — ett litteraturpris som delas ut av Samfundet De Nio. Vidare betraktas hon som en av Sveriges största författare och är läst i skolor som en klassiker inom svensk litteratur.

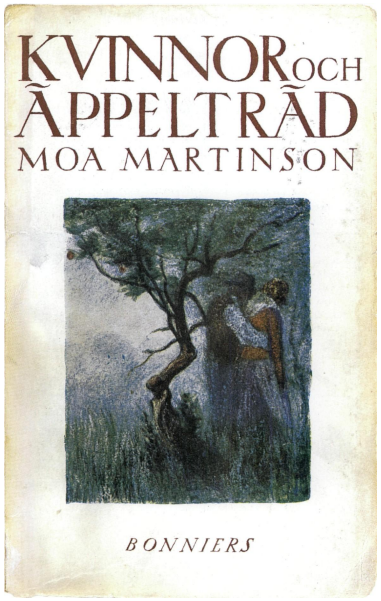

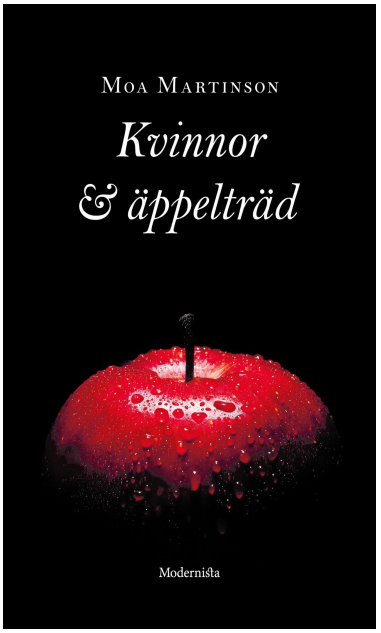

Den franska översättningen av *Kvinnor och äppelträd* utfördes i sin tur av en kvinnlig översättare, Lise-Froger Olsson, vars bakgrund kommer att presenteras i det följande. Översättningen utkom den 19 februari 2017, det vill säga nästan 80 år efter den svenska källgåvan. Exakt som med *Strega*, finansierades den med hjälp av Svenska Kulturrådet.

Femmes et pommiers (*Kvinnor och äppelträd* på franska) publicerades av L'Élan i samarbete med Ginkgo. Ginkgo förlaget grundades på 1990-talet och dess redaktionella linje är snarare historisk. L'Élan i sin tur är ett förlag som bildades 1991 av Denis Ballu, välkänd för att ha skrivit *Lettres nordiques: une bibliographie, 1720-2013* - En mycket omfattande bibliografi över alla publicerade nordiska verk i fransk översättning. Med specialisering på nordisk litteratur leds L'Élan för närvarande av Thierry Maricourt - författare, essäist, redaktör- och har hittills gett ut mer än hundra verk av nordiska författare. När det gäller utgivna litterära genrer kännetecknas L'Élan:s redaktörskap av en önskan att ge ut verk som de anser vara viktiga, i den mån de ger upphov till unika synpunkter (feministiska, proletära, ekologiska).[47] I en intervju med Thierry Maricourt fick jag tillfälle att fråga honom hur det kom sig att de valde att ge ut *Kvinnor och äppelträd* och inte något annat verk av Moa Martinson - eftersom hon inte hade utkommit alls på franska tidigare. Förlagschefens svar var följande: ”Texten *Femmes et pommiers* föreslogs av Lise Froger-Olsson, som hade översatt den. Då accepterade vi den eftersom den passade perfekt till vår redaktionella linje: att ge ut författare från de nordiska länderna som är föga kända i Frankrike. Precis som Moa Martinson, ännu aldrig publicerad i Frankrike och med en proletär ådra”. [48]

2. Relevanta peritextuella element

2.1. *Strega*

Stregas peritextuella element i käll utgåvor och översatta utgåvor skiljer sig åt, men uppvisar samtidigt likheter. Nedan följer de två versionerna, 1) i källutgivning och 2) i översättningsutgivning.

[47] Intervju med Thierry MARICOURT, chefredaktör för L'Élan förlaget, genomfördes den 12 mars 2023.

[48] Intervju med Thierry MARICOURT. . ”Le titre Femmes et pommiers nous a été proposé par Lise Froger-Olsson, qui en avait réalisé la traduction. Nous l’avons accepté car il correspondait tout à fait à notre ligne éditoriale : publier des auteurs des Pays nordiques peu connus en France, voire, comme Moa Martinson, jamais édités, dans une veine prolétarienne”.

1)

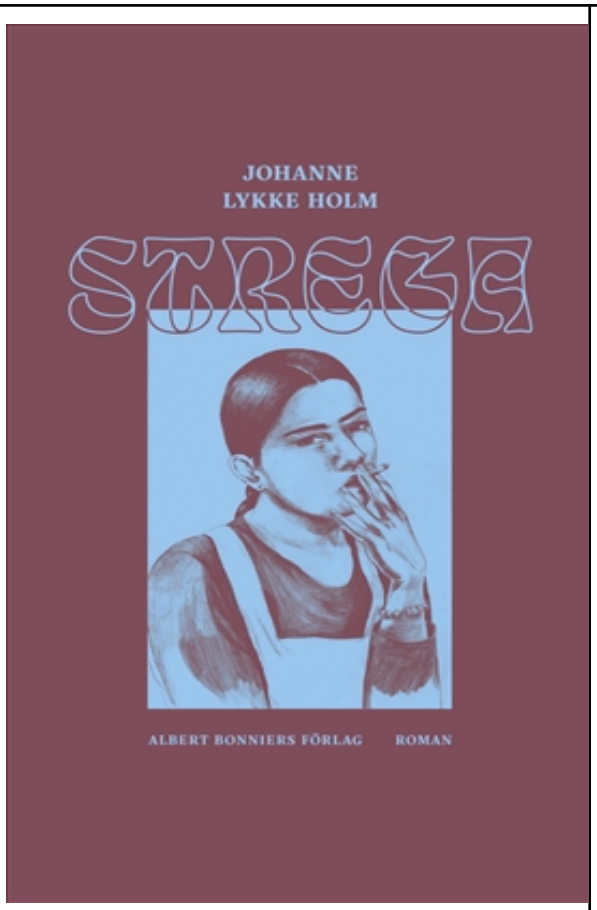

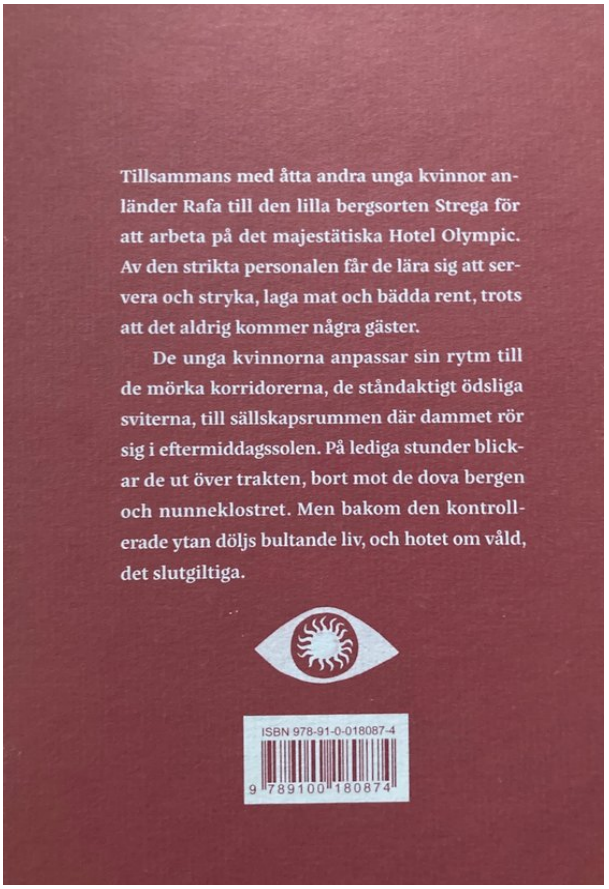

Tillsammans med åtta andra unga kvinnor anländer Rafa till den lilla bergsorten Strega för att arbeta på det majestätiska Hotel Olympic. Av den strikta personalen får de lära sig att servera och stryka, laga mat och bädda rent, trots att det aldrig kommer några gäster.

De unga kvinnorna anpassar sin rytm till de mörka korridorerna, de ståndaktigt ödsliga sviterna, till sällskapsrummen där dammet rör sig i eftermiddagssolen. På lediga stunder blickar de ut över trakten, bort mot de dova bergen och nunneklostret. Men bakom den kontrollerade ytan döljs bultande liv, och hotet om våld, det slutgiltiga.

ISBN 978-91-0-018087-4

2)

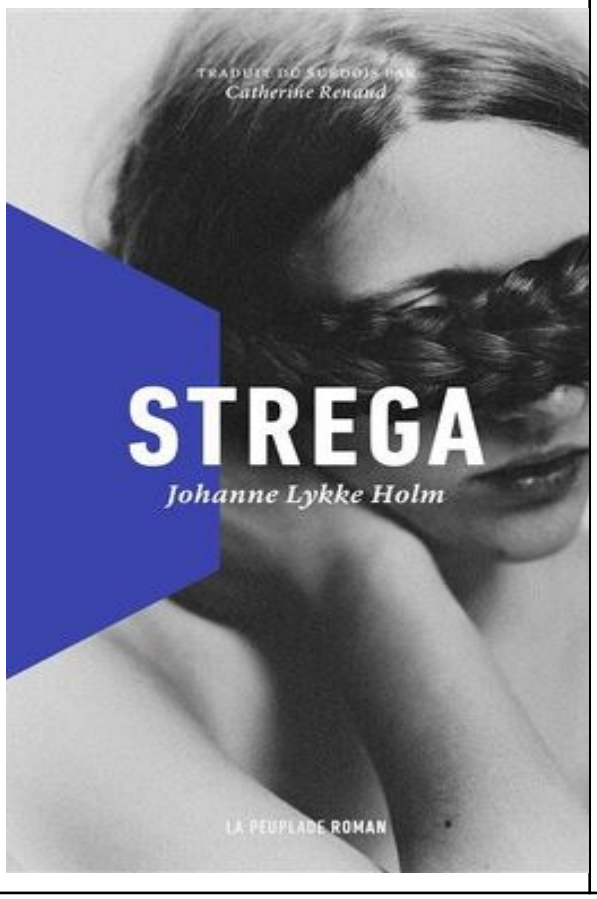

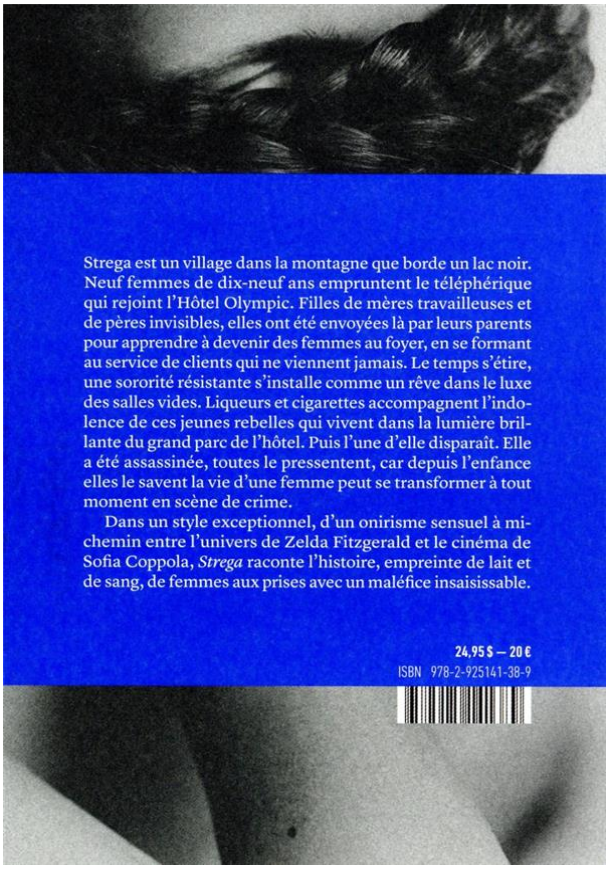

Strega est un village dans la montagne que borde un lac noir. Neuf femmes de dix-neuf ans empruntent le téléphérique qui rejoint l'Hôtel Olympic. Filles de mères travailleuses et de pères invisibles, elles ont été envoyées là par leurs parents pour apprendre à devenir des femmes au foyer, en se formant au service de clients qui ne viennent jamais. Le temps s'étire, une sororité résistante s'installe comme un rêve dans le luxe des salles vides. Liqueurs et cigarettes accompagnent l'indolence de ces jeunes rebelles qui vivent dans la lumière brillante du grand parc de l'hôtel. Puis l'une d'elle disparaît. Elle a été assassinée, toutes le pressentent, car depuis l'enfance elles le savent la vie d'une femme peut se transformer à tout moment en scène de crime.

Dans un style exceptionnel, d'un onirisme sensuel à mi-chemin entre l'univers de Zelda Fitzgerald et le cinéma de Sofia Coppola, *Strega* raconte l'histoire, empreinte de lait et de sang, de femmes aux prises avec un maléfice insaisissable.

24,95 $ — 20 €
ISBN 978-2-925141-38-9

Källutgåvan, som publicerades av Albert Bonniers, har ett måttfullt, ganska mörkt omslag som visar en teckning som föreställer en kvinna med en cigarett i munnen. Den franska utgåvan, som publicerades av La Peuplade, har en realistisk bakgrundsbild, men döljer dock ögonen på den person som är på bild. den blå geometriska figuren är förlagets eget design, deras varumärke. Båda utgåvorna är ganska avslöjande när det gäller vilken typ av roman läsaren ställs inför. Även om de inte uppger någon egentlig information om själva innehållet vet läsaren vid en första anblick att berättelsen kommer att skildra en kvinna i ganska ung ålder. Det finns ingen introduktion i källsutgåvan, inte heller någon utgivarkommentar eller något förord, utan endast en kommentar av författaren före texten ”Till Siri A.W.”. Alldeles i slutet och på bakre omslaget finns ett foto av författaren Johanne Lykke Holm med några ord om henne: ”Johanne Lykke Holm, född 1987 och bosatt i Köpenhamn, debuterade 2017 med romanen ”Natten som föregick denna dag”. Hon är även verksam som skrivlärare och översättare.” Översättningsutgåvan ligger nära källsutgåvan. På den sista sidan har dock förlaget lagt till en bibliografi över deras kollektion ”Fictions du Nord”, som innehåller alla de nordiska författare de har gett ut i översättning, samt deras översättare. På de extra flikarna som är en del av locket finns också några ord om Johanne Lykke Holm:

> Johanne Lykke Holm är en kvinnlig författare och översättare. Hon undervisar kvinnors skrivande på Hekseskolen i Danmark. Strega, som var finalist till Nordiska rådets stora litteraturpris 2021, är hennes första bok som ges ut av La Peuplade. -Johanne Lykke Holm målar vackra bilder, oroande bilder, landskap för ett ödesdigert ögonblick och ett hemligt drama - BORÅS TIDNING.[49]

De tre första uppgifterna i översättningsversionen är att hon är kvinna, att hon också översätter och att hon undervisar i kvinnors skrivande. Dessa uppgifter blir därmed de första som den fransktalande läsaren får veta om Johanne Lykke Holm, en avsikt från förlagets sida att presentera textens innehåll. Det bör också noteras att Albert Bonniers utgåva inte tar upp detaljen om kvinnors skrivande; en sådan detalj verkar däremot mer än betydelsefull för La Peuplade. I själva verket kan betydelsen av en författarbiografi ha ett mycket konkret syfte. Den definierar läsarnas och mediernas önskan att lösa mysteriet om författarens identitet, och

[49] Johanne Lykke Holm (2022). *Strega*. La peuplade.”Johanne Lykke Holm est autrice et traductrice. Elle enseigne l’écriture des femmes à l'École des Sorcières (Hekseskolen) au Danemark. Strega, finaliste au Grand prix de littérature du Conseil nordique 2021, est son premier livre publié à La Peuplade. -Johanne Lykke Holm peint des images magnifiques, des tableaux inquiétants, des paysages pour un instant fatidique et un drame secret - BORÅS TIDNING”.

därför avslöjar tillgången till vissa exakta biografiska uppgifter biografins betydelse för en boks kommersiella framgång. På så sätt kan man hävda att kvinnliga författares personliga liv kan bidra till att sälja ett verk.

I den franska utgåvan finns översättarens namn på omslaget, vilket är ganska ovanligt i de flesta fall, dock inte för La Peuplade. Förlaget är nämligen känt för att lyfta fram sina översättare. Under en intervju med Catherine Renaud i Clermont-Ferrand den 9 februari 2023 berättade hon för mig att La Peuplade var ett av de få förlag hon arbetat med som satte hennes namn i fokus. Vidare förklarade hon att hennes namn ibland knappt syns, omnämnt med små bokstäver bredvid ISBN-numret. Källtextens utformning respekteras särskilt, till exempel med månsymbolerna i början av varje kapitel, som också finns på franska (se nedan). Under intervjun med översättaren frågade jag henne om förlaget hade infört några översättningsbegränsningar. Hennes svar var följande: ”La Peuplade litar på sina översättare. De är dock mycket kräsna och noggranna när det gäller att överföra ett verk till en ny kontext [...], varje kommatecken räknas [...]. Särskilt i ett verk som Strega, där varje mening är viktig”. [50]

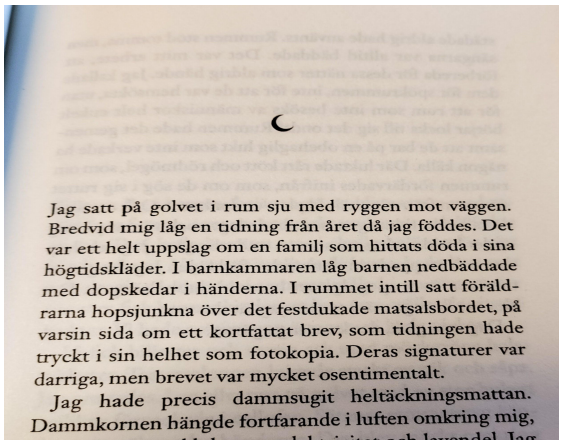

Jag satt på golvet i rum sju med ryggen mot väggen. Bredvid mig låg en tidning från året då jag föddes. Det var ett helt uppslag om en familj som hittats döda i sina högtidskläder. I barnkammaren låg barnen nedbäddade med dopskedar i händerna. I rummet intill satt föräldrarna hopsjunkna över det festdukade matsalsbordet, på varsin sida om ett kortfattat brev, som tidningen hade tryckt i sin helhet som fotokopia. Deras signaturer var darriga, men brevet var mycket osentimentalt.

Jag hade precis dammsugit heltäckningsmattan. Dammkornen hängde fortfarande i luften omkring mig,

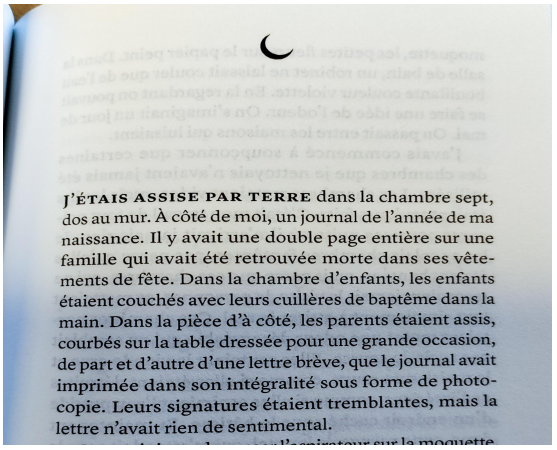

J'ÉTAIS ASSISE PAR TERRE dans la chambre sept, dos au mur. À côté de moi, un journal de l'année de ma naissance. Il y avait une double page entière sur une famille qui avait été retrouvée morte dans ses vêtements de fête. Dans la chambre d'enfants, les enfants étaient couchés avec leurs cuillères de baptême dans la main. Dans la pièce d'à côté, les parents étaient assis, courbés sur la table dressée pour une grande occasion, de part et d'autre d'une lettre brève, que le journal avait imprimée dans son intégralité sous forme de photocopie. Leurs signatures étaient tremblantes, mais la lettre n'avait rien de sentimental.

2.2. *Femmes et pommiers*

I likhet med Strega har de peritextuella elementen för *Kvinnor och äppelträd* i käll- och målversionen skillnader såväl som likheter. Nedan följer de två utgåvorna, den första i

[50] Intervju med Catherine RENAUD, översättare för Strega på franska, genomfördes den 9 februari 2023. ”La Peuplade fait confiance à ses traducteurs". Ils sont en revanche très pointilleux et minutieux lorsqu'il s'agit de transférer un ouvrage dans un nouveau contexte [...], chaque virgule compte [...]. Surtout un ouvrage comme Strega, où chaque phrase a son importance, il fallait vraiment être précis”.

källversionen (utgåvan som jag använder i det här uppsatsen) och den andra i målversionen. Jag använde denna utgåva av följande skäl: den var lättast att hitta i bokhandeln.

1)		
2)	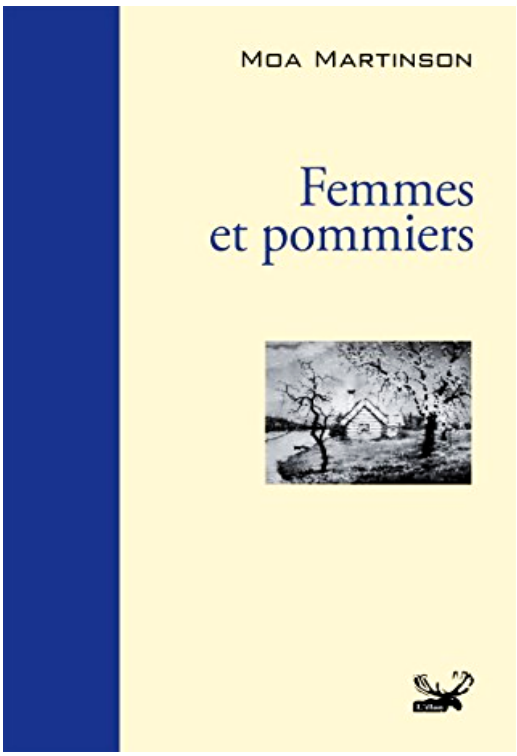	

Den utgåva från Natur och Kultur består av ett mycket enkelt omslag, där det finns en grafisk bild med växter. Den franska utgåvan från L'Élan har liknande bakgrundsfärger, dvs. mycket ljusa, samt visar en bild av ett hus med äppelträd. Den blå banderollen är, precis som i Strega:s La Peuplade, förlagets egen design och finns på alla deras utgåvor. Men till skillnad från *Strega* avslöjar de två versionerna här (källan eller målet) inte särskilt mycket om vilken typ av roman läsaren har att göra med. De ger inte heller någon information om själva innehållet. Dock är titeln *Kvinnor och äppelträd*, betydligt mer talande än *Strega*. Detta innebär att läsaren vet — tack vare titeln — att berättelsen kommer att handla om kvinnor (— och äppelträd!). Källversionen av Natur och kultur är utan introduktion, utgivarens kommentar, förord eller biografi över författaren Moa Martinson. Bokens baksida (se figur 1 ovan) förblir väldigt målande för romanens berättelseinnehåll: ”Sally och Ellen, ättlingar i tredje led till mor Sofi på Storgården, växer båda upp i Norrköpings arbetarkvarter”.[51] Översättningsversionen däremot upplyser inte om karaktärerna och innehållet, utan uppmärksammar främst det sammanhang i vilket boken skrevs samt en kort biografi om Moa Martinson. Det står:

> Den så kallade proletära litteraturen var oerhört framgångsrik i Sverige. Moa Martinson (Helga Maria Swartz, 1890-1964), hustru till nobelpristagaren 1974 Harry Martinson, var en av de kvinnliga krafterna i denna rörelse. Hennes debutroman Femmes et pommiers, som publicerades 1933, skildrar arbetarklassens värld i staden Norrköping. Det är en omväxlande miljö där kvinnor av flera generationer spelar en ledande roll. Utan att vara dryg, men inte heller änglalik, så beskriver denna roman vardagen för karaktärer som Moa Martinson har lyckats få till särskilt älskvärda. Femmes et Pommiers har med sitt realistiska språk och sin fria ton skapat en sensation. Det här är den första franska översättningen av ett verk av Moa Martinson. Moa Martinson är en av den svenska litteraturens stora företrädare. Hon tillhör 1930-talets författargeneration (Vilhelm Moberg, Ivar Lo-Johansson, Eyvind Johnson, Harry Martinson m.fl.). I hennes arbete spelar de vanliga kvinnornas levnadsvillkor en avgörande roll.[52]

---

[51] Moa, Martinson, *Kvinnor och äppelträd.* Natur och Kultur: Stockholm, 2011.

[52] Moa, Martinson, *Femmes et pommiers*. L´Élan, Ginkgo: Nantes och Paris, 2017. ”La littérature dite prolétarienne a connu un beau succès en Suède. Moa Martinson (Helga Maria Schwartz, 1890-1964), épouse du Prix Nobel de littérature (1974) Harry Martinson, fut l'un des membres féminins de ce courant. Publié en 1933, son premier roman, Femmes et pommiers, décrit le monde ouvrier de la ville de Norrköping. Un milieu foisonnant, au sein duquel les femmes de plusieurs générations vont jouer un rôle prépondérant. Sans misérabilisme mais sans angélisme non plus, ce roman décrit la vie quotidienne de personnages que Moa Martinson a su rendre particulièrement attachants. Femmes et pommiers, par son langage réaliste et sa liberté de ton créa la sensation. C'est la première traduction en français d'une œuvre de Moa Martinson. Moa Martinson est l'une des grandes figures de la littérature suédoise. Elle appartient à cette génération d'écrivains des années 1930

I ett sådant här fall har det franska förlaget valt att betona den svenska proletära litteraturen och klargöra för den franska läsaren vad den består av. Vidare förklarar förlaget även hur denna genre har varit framgångsrik i Sverige — till skillnad från exempelvis Frankrike — och styrker samtidigt det faktum att detta är den första översättningen av Moa Martinson till franska. Förläggaren skildrar emellertid den ”kvinnliga” aspekten av boken då den handlar om kvinnors villkor och hur just detta är författarens egen strid. Liksom *Strega* är alltså denna information bland de första information som den franska läsaren får om författaren till *Femmes et pommiers*, en avsikt från det franska förlagets sida att presentera textens karaktär.

På samma sätt som *Strega* tar den svenska källutgivningen av Natur och Kultur inte upp någon direkt information om en kvinnlig proletärförfattare; en detalj som däremot verkar viktigare för L'Élan och Ginkgo:s utgivnings samarbete. Även denna gång drar sig franska förläggare inte för att lyfta fram författarens biografi i översättning. Den senare visar på läsarnas och mediernas vilja att lösa författarens mysterium, och tillgången till vissa exakta biografiska uppgifter avslöjar biografins betydelse för en boks kommersiella framgång. På så sätt kan det hävdas att kvinnliga författares personliga liv kan bidra till att sälja ett verk, precis som med *Strega*.

Till skillnad från *Strega* finns i översättningsversionen av *Kvinnor och äppelträd* inte översättaren Lise Froger-Olssons namn på framsidan. Lise Froger-Olsson:s namn finns dock med på baksidan, vilket ändå ger översättaren en viss synlighet. Dessutom har översättaren skrivit ett efterord på ca 5 sidor som ger mer information om romanens historiska/politiska sammanhang och ytterligare fakta om Moa Martinson: ”Genom denna roman tar Moa Martinson oss med sig närmare det svenska samhället i början av 1900-talet”[53]. Lise Froger-Olsson skriver bland annat att det är autodidaktiska författare från den svenska arbetarklassen. Hon tar också upp mottagandet av *Femmes et pommiers* i Sverige när den ursprungligen publicerades 1933 och den litterära kritiken följde: ”Femmes et pommiers lämnar inte sina läsare likgiltiga”.[54] Översättaren lyfter också fram de kvinnor skrivande aspekter och Moa Martinsons fördömande av kvinnors villkor i mottagandet av tidens kvinnor: ”Det bör noteras att kvinnliga litteraturkritiker i allmänhet uppskattar denna första

(Vilhelm Moberg, Ivar Lo-Johansson, Eyvind Johnson, Harry Martinson...). Les conditions de vie faites aux femmes du peuple occupent une place primordiale dans son œuvre”.

[53] Martinson, 2017. ”À travers ce roman, moa martinson nous rend proche de la société suédoise du début du XXe siècles”.
[54] Martinson, 2017. ”Femmes et pommiers ne laissent pas ses lecteurs indifférents”.

roman, som enligt Annie Löfstedt gjorde det möjligt för proletärkvinnor att göra sitt inträde i litteraturen”.[55]

Slutligen förklarar Lise-Froger Olsson i det biografiska avsnittet om Moa Martinson för den fransktalande läsaren författarens feministiska strider. Hon menar att Moa Martinson inte underlät att begära att kvinnor ska få samma lön som män för lika arbete. Och att hon var engagerad i sin tids kamp för att förbättra arbetarklassmänniskors liv och inför livets svårigheter verkade kvinnlig solidaritet för Moa Martinson vara den enda lösningen. Lise Froger-Olsson tillägger även att författarens aktivism rörde arbetslivet, men även kvinnlig sexualitet, och att hon tillsammans med Elin Wägner var engagerad för kvinnors rätt att bestämma över sina egna kroppar.[56] En mängd information som översättaren själv anser vara relevant att förmedla till den fransktalande läsaren. Textens utformning och presentation i översättning är, precis som *Strega*, i samma linje som källtexten. Detta framgår av de kapitel som har behållits i översättningversionen, även om siffrorna har ersatts med romerska siffror och typsnittet har ändrats (se tabell med figurer). Under intervjun med Thierry Maricourt frågade jag honom om översättaren fick följa några översättningmässiga eller andra begränsningar. Hans svar blev: ”Nej. Men vi var tvungna att omarbeta en hel del av hennes översättning, eftersom Lise Froger-Olsson i princip översätter ganska bokstavligt”.[57]

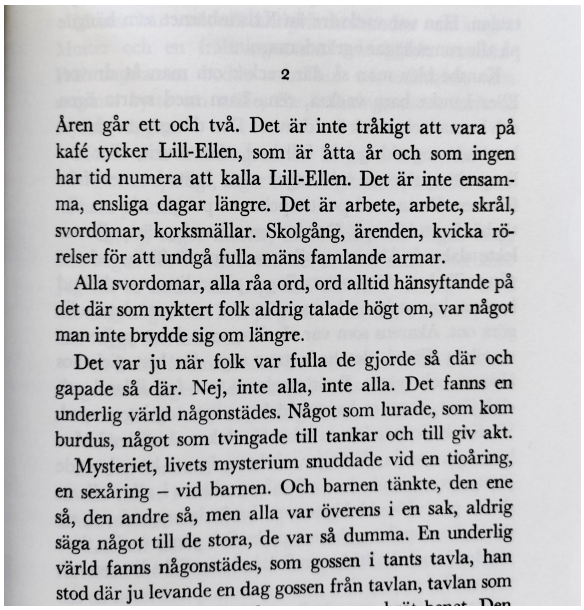

2

Åren går ett och två. Det är inte tråkigt att vara på kafé tycker Lill-Ellen, som är åtta år och som ingen har tid numera att kalla Lill-Ellen. Det är inte ensamma, ensliga dagar längre. Det är arbete, arbete, skrål, svordomar, korksmällar. Skolgång, ärenden, kvicka rörelser för att undgå fulla mäns famlande armar.

Alla svordomar, alla råa ord, ord alltid hänsyftande på det där som nyktert folk aldrig talade högt om, var något man inte brydde sig om längre.

Det var ju när folk var fulla de gjorde så där och gapade så där. Nej, inte alla, inte alla. Det fanns en underlig värld någonstädes. Något som lurade, som kom burdus, något som tvingade till tankar och till giv akt.

Mysteriet, livets mysterium snuddade vid en tioåring, en sexåring – vid barnen. Och barnen tänkte, den ene så, den andre så, men alla var överens i en sak, aldrig säga något till de stora, de var så dumma. En underlig värld fanns någonstädes, som gossen i tants tavla, han stod där ju levande en dag gossen från tavlan, tavlan som

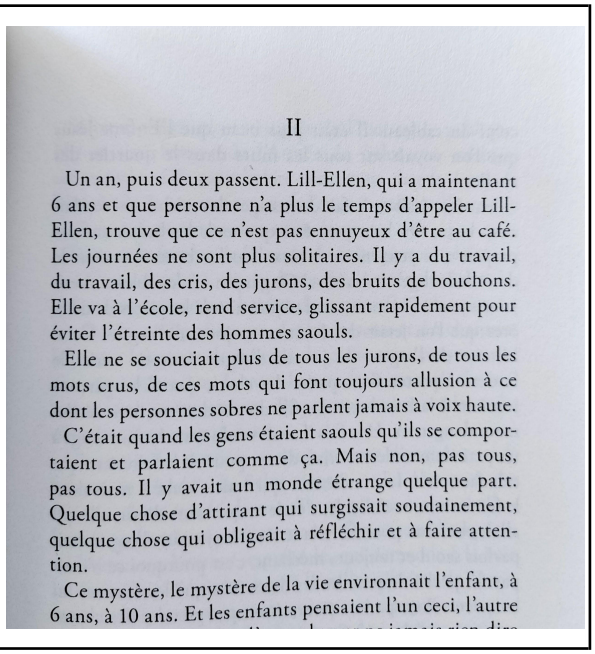

II

Un an, puis deux passent. Lill-Ellen, qui a maintenant 6 ans et que personne n'a plus le temps d'appeler Lill-Ellen, trouve que ce n'est pas ennuyeux d'être au café. Les journées ne sont plus solitaires. Il y a du travail, du travail, des cris, des jurons, des bruits de bouchons. Elle va à l'école, rend service, glissant rapidement pour éviter l'étreinte des hommes saouls.

Elle ne se souciait plus de tous les jurons, de tous les mots crus, de ces mots qui font toujours allusion à ce dont les personnes sobres ne parlent jamais à voix haute.

C'était quand les gens étaient saouls qu'ils se comportaient et parlaient comme ça. Mais non, pas tous, pas tous. Il y avait un monde étrange quelque part. Quelque chose d'attirant qui surgissait soudainement, quelque chose qui obligeait à réfléchir et à faire attention.

Ce mystère, le mystère de la vie environnait l'enfant, à 6 ans, à 10 ans. Et les enfants pensaient l'un ceci, l'autre

[55] Martinson, 2017. ”À noter que les femmes critiques littéraires apprécient généralement ce premier roman, qui, selon Annie Löfstedt, permet aux femmes prolétaires de faire leur entrée dans la littérature”.
[56] Ibid.
[57] Intervju med Thierry MARICOURT. ”Non. Mais nous avons dû revoir en grande partie sa traduction, Lise Froger-Olsson ne se détachant guère du mot à mot”.

3. Översättning

3.1. Översättare

3.1.1. Catherine Renaud

*Strega*s översättare till franska har fransk-dansk bakgrund. Hon har läst nordisk litteratur vid universitetet i Caen i Normandie och disputerat vid Uppsala universitet. Hon har publicerat sammanlagt femtio verk, huvudsakligen översättningar av barnlitteratur och barnböcker från svenska, danska och norska till franska. Catherine Renaud har bland annat översatt uppmärksammade författare i Sverige, bland annat Tove Jansson och Emma Adbåge, som har fått stora litterära utmärkelser. Den svenske forskaren Andreas Hedberg diskuterar i sin *Ord från norr* (2022) svensk litteratur på den franska litteraturmarknaden och tar särskilt upp den nya vågen av högprofilerade svenska översättare och nämner Catherine Renaud: ”Bland de yngre översättare som har trätt fram – delvis med hjälp av översättarseminariet vid Svenska institutet i Paris – märks Catherine Renaud (som bland annat har översatt flera av Tove Janssons Muminböcker)”.[58]

Det är värt att notera att Catherine Renaud tidigare har översatt verk för La Peuplade (Tove Jansson), vilket kan tyda på kvaliteten på hennes översättningar, eller åtminstone på deras kommersiella framgång. Med tanke på att La Peuplade bestämde sig för att kontakta henne igen angående *Strega*s översättning.

Under intervjun fick hon svara på många intressanta frågor om sitt översättningsarbete för *Strega*, men också om sin karriär som heltidsöversättare. Catherine Renaud beskrev översättningen som en naturlig del av hennes liv, men också att det tog henne ungefär tio år att kunna försörja sig på översättningen: ”Det har gått bra i två eller tre år, vilket visar att den franska marknaden för skandinavisk litteratur är på uppgång”.[59]

På frågan om hon översätter mer kvinnliga författare svarade Catherine Renaud att det är sant att hon nu översätter en större andel kvinnliga författare. Hon tillade : ”När det gäller svenska författare är kvinnliga författare i majoritet, vilket inte var fallet när jag började som översättare. Särskilt när det gäller spänningsböcker”.[60] Detta överensstämmer väl med

[58] Hedberg, 2022. s.66.
[59] Intervju med Catherine RENAUD. ”cela marche vraiment depuis deux ou trois ans, cela montre bien que le marché français de littérature scandinave est en hausse”.
[60] Ibid. ”pour le suédois, les autrices sont en majorité et ce n’était pas le cas lorsque j’ai commencé mon métier de traductrice. Notamment pour les polars”.

Andreas Hedbergs kommentar i sin studie om nordisk litteratur i Frankrike i *Northern Crossings* (2022), där han skriver följande:

> A shifting gender balance towards a greater proportion of women writers is a trend in several of our translation flows, but not in all. The changes vary significantly, moreover, and in some cases tip the scales from quite extreme positions. The most outstanding example is the translation of Swedish literature into French. In the years 1980–1982, women authors made up 13 percent of the editions; in 2016–2018 this had changed to 55 per cent.[61]

3.1.2. Lise Froger-Olsson

Jämfört med Catherine Renaud saknas information angående Lise Froger-Olsson, *Kvinnor och äppelträds* översättare. Däremot har hon liksom *Strega*s översättare läst nordisk litteratur vid universitetet i Caen i Normandie och disputerat på en doktorsavhandling den 6 mars 2015. Hennes avhandling inriktade sig på Maria Sandel, Moa Martinson, Ellen Key och Elin Wägner; *Deras skrifter kretsar kring fyra teman: kvinnor och deras kroppar, kvinnor och fackföreningsrörelse, kvinnor och alkoholism, kvinnors verksamhet inom pacifismen. Interaktioner, likheter, influenser* (2015).[62]

Femmes et pommiers utgör Lise Froger-Olssons hittills enda publicerade översättning. Hon har emellertid publicerat några artiklar med anknytning till svensk litteratur och historia i vissa tidskrifter. Bland annat har hon gett ut översättningar av texter av Johan Hagberg och Håkan Lindquist (*Om barndomens gränser*). Dessa översättningar sker i samarbete med Annelie Jarl Ireman — universitetsprofessor vid Université de Caen Normandie, forskare och översättare. Under 2019 har Lise Froger-Olsson gjort en översättning av Moa Martinsons *Mor gifter sig* (1936)[63], som ännu inte tagits upp av något franskt förlag.[64] Översättaren av *Femmes et pommiers* är — i likhet med Catherine Renaud, medlem av Svenska institutet i Paris.

---

[61] Hedberg et al. 2022. s.247.

[62] Maria Sandel, Moa Martinson, Ellen Key et Elin Wägner; *Leurs écrits sur quatre thèmes : La femme et son corps, la femme et le syndicalisme, la femme face à l'alcoolisme, l'action de la femme dans le domaine du pacifisme. Interactions, similitudes, influences.* (2015).

[63] *Mère se marie.*

[64] Aino, *'Mère se marie' de Moa Martinson présenté par Lise FROGER-OLSSON*, 2019. https://paris.si.se/mere-se-marie-mor-gifter-sig-de-moa-martinson/.

3.2. Vernakulära och Kosmopolitiska aspekter

3.2.1. *Strega*

Låt oss börja med titeln. I titeln finns ingen vernakulär aspekt relaterad till källspråket (svenska), eftersom *Strega* är namnet på orten där handlingen i texten utspelar sig. Observera att *Strega* också betyder ”häxa” på italienska. Således har titeln *Strega* naturligtvis bibehållits i den franska versionen. Det finns dessutom inga svenska eller skandinaviska vernakulära element i texten. I själva verket förblir platsen för byn Strega okänd för läsaren. Hotellet där flickorna arbetar, ”Olympic Hotel”, saknar också svenska vernakulära aspekter, och det gör också karaktärernas namn. Det är uppenbart att *Strega* skulle kunna utspela sig var som helst i Europa.

Men även om *Strega*s översättning inte innebär något problem när det gäller de vernakulära termerna, då det inte finns ”falukorv” eller ”knäckebröd” i texten, så innebär det inte att översättningen har varit enklare att utföra. På samma sätt som när det gäller likheter för paratextuella element tar texten i sig själv i stor utsträckning hänsyn till källtexten. I fråga om språkfrågan är Johanne Lykke Holm väl känd för sin förmåga att leka med ord och talesätt (särskilt metaforer), som ibland kan utgöra ett hinder för översättningen. Översättaren Catherine Renaud var särskilt tvungen att kontakta författaren för att fråga henne om den exakta betydelsen av ett ord, eftersom vissa svenska ord har flera betydelser, vilket ibland försvårar översättningen. Men det största problemet som uppstod i översättningen var dock att anpassa tidsformerna till varandra. Catherine Renaud berättar:

> Strega är en blandning av enkelhet och komplexitet. Enkelhet eftersom språket är enkelt, meningarna är korta och direkta, och även om det finns ett stort mysterium som hänger över berättelsen förblir språket enkelt. Det stora hindret för mig var att översätta tempus. Det svenska originalspråket är i dåtid och det lämnar två möjligheter på franska: passé composé eller passé simple. Det var först när jag hade översatt allt till passé composé att jag insåg hur dåligt det kändes, även om just det här var det mest korrekta sättet att översätta. Det blev dock en skakande effekt vid läsningen, då den på svenska förblir väldigt flytande.[65]

[65] Intervju med Catherine RENAUD. ”Strega est un mélange de simplicité et de complexité. Simplicité car le langage est simple, les phrases sont courtes et directes et même s'il y a un gros mystère qui pèse tout au long de l’histoire, la langue elle reste simple. Le gros obstacle de ce roman a été pour moi de traduire le temps. L’original en suédois est au passé et cela laisse deux possibilités en français : le passé composé ou le passé simple. C’est après avoir tout traduit au passé composé que j’ai réalisé à quel point cela n’était pas bon, même si c’est ce qui est le plus correct vis-à-vis de la langue suédoise, il y avait un effet cassant à la lecture qui en suédois reste très fluide.”

Kan man i dessa fall påstå att verken är utformade utifrån sina vernakulära eller kosmopolitiska kvaliteter? Om man tittar på *Strega*s utformning av La Peuplade så ser man att den inte alls presenteras för sina vernakulära kvaliteter. Den presenteras inte alls som exotisk eller hyllas för sin svenskhet. Romanens teman som kretsar kring kvinnor är universella, även om författarna specifikt presenteras som svenska. Slutligen kan man diskutera avsaknaden av ett svenskt vernakulärt inslag i källtexten utifrån det faktum att läsaren, även när hen läser texten i översättning, inte behöver anpassa sig till källkulturen, som inte kan förändras av översättningen, eftersom den inte utgör en specifik kontext. Dessutom är denna uppfattning om att ge ut böcker i översättning men utan vernakulära element något som är typiskt just för La Peuplade. Det quebekiska förlaget motsätter sig nämligen formellt idén att en text nödvändigtvis måste vara representativ för det land eller språk där den är producerad.

3.2.2. *Femmes et pommiers*

Det går tvärtom inte att skilja *Femmes et pommier* från de svenska vernakulära aspekterna som kännetecknar boken. Texten i sig behandlar frågor som är specifika ur den svenska kulturen och historien. På detta sätt blir det omöljligt att använda sig av en ”anpassning översättnings strategi” som innebär att översättaren förändrar texten i översättning så att den blir begriplig i målkulturen. Strategin används genom att ersätta de vernakulära källorden med vernakulära målord, vilket är omöjligt i detta fall. *Kvinnor och äppelträd* beträktas som en proletär roman som fördömer den dåtida livskvaliteten och i synnerhet kvinnornas villkor och behandling i Sverige. Just denna historiska och kulturella kontext som är specifik för Sverige och även om Frankrike likväl har en proletär litteratur är den kulturella grunden inte identisk. I detta avseende skriver Thierry Maricourt i vår intervju:

> Den proletära litteraturen hade inte samma genomslagskraft i Frankrike som i Sverige. I det sistnämnda landet har den sedan länge fått sina adelsbrev, till och med Nobelpriset i litteratur som tilldelats två författare gemensamt. I Frankrike har denna litterära riktning alltid förblivit begränsad, med undantag för en kort period på 1930-talet, då surrealister och proletärer utbytte åsikter om konsten och dess mål. 'Klasslitteraturen' kom då i konflikt med den ganska

> slutna förlagsvärlden, som var exklusivt förbehållen kultiverade personer från privilegierade bakgrunder. Författare som Louis Guilloux, Henry Poulaille, Neel Doff, Georges Navel och Marguerite Audoux hade endast en relativ framgång. Michel Ragon utvidgade senare sin läsarkrets, men tillhörde egentligen inte längre den proletära litteraturen. Den okända proletära litteraturen betraktas ofta i Frankrike för vad den inte är eller inte bara är (marxistisk, föråldrad, sträng, osv.).[66]

Därför, när man diskuterar översättningsstrategier med avseende på vernakularisering eller kosmopolitisering i översättningen av *Femmes et pommiers*, så är det förstås ”foreignisering” som tar över. Den tar läsaren närmare texten genom att låta källtextens svenska vernakulära ord finnas kvar i måltexten i översättning. På så sätt måste läsaren anpassa sig när den läser. Ett exempel är att valuta som ”öre” (Martinson, 2017 : 11) (Martinson, 2011 : 8) eller ”riksdale” (2017 : 15) (2011 : 12) lämnas kvar som de är i den franska texten, vilket underlättar förståelsen för den franska läsaren. Ibland lämnas dock mer komplexa vernakulära termer kvar i måltexten, såsom ”torpare” (2017 : 12) (2011 : 10) som har behållits på svenska i den franska texten, förmodligen i syfte att påvisa för läsaren att det är en text i översättning som läses. Men också därför att det är en begrepp som är oöversättligt till franska, ungefär som ”statare”. Ett sådant system där arbetare betalades med naturaförmåner, nästan som livegenskap, benämndes inte på samma sätt på franska. Det gäller även smeknamnen på karaktärerna ”Lill-Ellen” / ”Stor Ellen”, som i den franska texten förblir ”Lill-Ellen” / Stor-Ellen” på som på svenska (2017 : 89) (2011 : 87) :

”C’était quand **Stor-Ellen** était venue en ville chercher du travail à l’usine. **Lill-Ellen** était avec elle, elle avait deux ans.”	”Det var då **Stor-Ellen** reste till staden och sökte arbete på fabrik. Då var **Lill-Ellen** med och var två år.”

[66] Intervju med Thierry MARICOURT. ”La littérature prolétarienne n’a pas eu le même impact en France qu’en Suède. Dans ce dernier pays, elle a acquis depuis longtemps ses lettres de noblesse, jusqu’au Prix Nobel de littérature remis conjointement à deux auteurs. En France, ce courant littéraire est toujours resté marginal, sauf durant une brève période, les années 1930, quand surréalistes et prolétariens échangeaient sur leurs conceptions de l’art et ses finalités. La littérature « de classe » s’est affrontée ici au monde plutôt fermé de l’édition, réservé aux individus cultivés et issus de milieux privilégiés. Des auteurs comme Louis Guilloux, Henry Poulaille, Neel Doff, Georges Navel, Marguerite Audoux, n’ont eu qu’un succès relatif. Michel Ragon, plus tard, a élargi son cercle de lecteurs, mais il n’appartenait plus alors stricto sensu à la littérature prolétarienne. Méconnue, la littérature prolétarienne est souvent regardée en France pour ce qu’elle n’est pas ou pas uniquement (marxiste, désuète, austère, etc.).”

Ett sista exempel på *foreignisering* i detta sammanhang är på sidan 167 (2017: 167) (2011 : 166) då tidningen *Dagens Nyheter* förblev densamma på svenska och inte översattes till ”journal suédois” (=svensk tidning) eller helt enkelt ”journal” (=tidning).

När man granskar de metodologiska översättningsstrategier (se kapitel 3 i analysdelen) som Elisabeth Tegelberg också diskuterar i sin *Svensk litteratur i Frankrike* (2021), märks det att den allmännaste strategin för att hantera vernakulariseringen har varit ”generalisering”. Elisabeth Tegelberg definierar generalisering som ett översättningsmedel som består i att ersätta det kulturspecifika ordet i källtexten med ett ord från målspråket som har en bredare innebörd och som är mindre kulturspecifikt.[67]

Det första fallet av generalisering i *Femmes et pommiers* är ”les maisons” (=husen) för ”stugorna” (2017 : 26) (2011 : 23) som visserligen är mer förenklat på franska, men som ändå gör skillnad mellan ”hus” och ”stuga” på svenska. Det är dock så att på franska kan en annan term ha verkat oklar. Det andra exemplet på generalisering i texten är ”saucisse” (=korv) för ”grynkorv” (2017 : 32) (2011 : 28). I detta fall är ”grynkorv” i själva verket ett matbegrepp som är extra typiskt för Sverige, mer specifikt västgötsk, och därför omöjligt att hitta en franskspråkig (även kulturell) motsvarighet. Översättaren har dock här valt att ta bort de vernakulära elementen från källtexten och istället översätta till en kosmopolitisk term, ”korv”. Ett liknande fall återfinns med ”pain de seigle” (=rågbröds) i stället för ”rågbrödskaka” (2017: 128) (2011: 126) eller ”poisson” (=fisk) i stället för ”sill” (2017 : 118) (2011: 116). En sådan generalisering kan dock i det här fallet visa sig vara en nackdel i och med att det inte är helt oemotsagt att översätta sill till fisk på franska, då en sådan övergeneraliserad översättning kan undertrycka den centrala rollen i den svenska matkulturen; i det här fallet reducerar man ”sill” som om det var vilken som helst typ av fisk, fastän ”sill” är en svensk fisk i sin egen rätt i den svenska matkulturen och historien.

Generalisering utgör här den mest använda strategin när översättaren har konfronterats med vernakulära termer, detta eftersom det möjliggör en enklare läsning för den fransktalande läsaren. Elisabeth Tegelberg tillägger dock i sin studie att det finns nackdelar med en sådan strategi, genom att mer eller mindre relevant semantisk information i form av vernakulära element ofta förloras under översättningsprocessen. Vidare tillägger hon att en för mycket hög användning av generaliseringar berövar den översatta texten en stor del av den kulturella identitet som är en del av källtextens särprägel.[68] Ett sådant exempel illustreras med begrepp som ”sill” och ”stuga”.

[67] Tegelberg, 2021. s.270.
[68] Tegelberg, 2021. s.270.

Den sista strategin som finns i texten och som förklaras av Elisabeth Tegelberg är precisering. Hon menar att en sådan strategi är ett förtydligande tillägg. I texten kan ett exempel nämnas: översättningen av ”på Söder” till ”Le quartier de Söder” (=stadsdelen Söder) (2017: 182) (2011: 182). I detta fall har preciseringen ”le quartier” lagts till på franska för att informera läsaren om vilken typ av ort det handlar om. Något som är uppenbart för den svenska läsaren, men inte för den fransktalande läsaren. Elisabeth Tegelberg ser denna strategi som en gångbar strategi, så länge specifikationen inte är alltför omfattande. Hon menar också att när strategin väl har använts för att återge ett ord eller en fras vars innebörd är oklar har läsaren den nödvändiga informationen och översättaren kan slippa upprepa specifikationen när ordet dyker upp igen i texten. En sådan precisering styrks genom att Catherine Renaud (*Strega*s översättare) under intervjun berättade om svårigheten att översätta platser och att precisering var det bästa alternativet. Hon förklarar:

> Hur kan jag förklara för den franska läsaren att i ordet ”Kungsgatan” finns ordet ”Gata” som betyder ”rue” [=gata]? Då finns det tre möjliga översättningar: 1) La Rue du Roi [=Kungens gata] [anpassning] 2) La rue Kungsgatan [=Gatan Kungsgatan] [precisering] 3) Kungsgatan [foreignisering]. Jag brukar välja den andra [precisering] när ordet dyker upp första gången och om det dyker upp igen senare så har jag bara kvar 'Kungsgatan', då läsaren nu förstår att det gäller en gata.[69]

4. Litterärt rum och cirkulation

Diskussionen kring dessa författare, deras verk och det litterära rummet (literary space) i vilket de befinner sig såväl i källutgivning som i översättning leder vidare till Pascale Casanovas teori, som behandlades i den teoretiska delen. Hennes uppfattning är att det finns ett ekonomiskt och ett kulturellt kapital. Pascale Casanovas starkaste struktur är teorin om ett maktsystem, vars idé ofta behandlas som en hierarki mellan centrum och periferi. Det handlar om ett symboliskt centrum för resurser och en globalisering av ekonomin som centrum. Dominanta och dominerade litteraturer, centrumets konsekration gör att en författare eller en text lyfts upp och anses värdefull. Enligt Heilbron väljs litterära verk på perifera språk

[69] Intervju med Catherine RENAUD. ”Comment expliquer au lecteur francophone que dans le mot ‘Kungsgatan’ il y a le mot ‘Gata’ qui signifie ‘Rue’? Il y a alors trois traductions possibles : 1) La rue du roi. 2) La rue Kungsgatan. 3) Kungsgatan . Je choisi en général la deuxième lorsque le mot apparaît pour la première fois et puis s’il apparaît encore par la suite je laisse ”Kungsgatan”, puisque le lecteur sait maintenant qu’il s’agit d’une rue”.

(svenska) huvudsakligen ut av sina ursprungliga infrastrukturer (franska) på grund av deras framgång i den ursprungliga kulturen — en framgång som kan vara ekonomisk eller symbolisk.[70] Då kan man fråga sig vilken framgång *Strega* och *Kvinnor och äppelträd* fick i Sverige? Ingen av verken tillhör den ekonomiska kategorin ”Bestsellers”, utan har snarare uppmärksammats av andra egna skäl. Som redan nämnts ovan har *Strega* nominerats till ett antal priser som har gjort den intressant för franska förlag. När det gäller det litterära rummet eller cirkulationen spelar de kosmopolitiska infrastrukturerna en avgörande roll. Valet av en översättningsutgivning är viktigt för det verk som reser från en kultur till en annan, men också för det förlag som engagerar sig för att få det att resa. De två förlag som ansvarar för *Strega* och *Femmes et pommiers* har många gemensamma punkter, men också betydande skillnader när det gäller textens spridning i översättningskulturen och på översättningspråket, vilket gör det värdefullt att jämföra dem för att senare analysera mottagandet av verken.

4.1. *Strega*

La Peuplade betraktas som ett ungt nischförlag som håller på att utvecklas successivt. I likhet med de stora franska förlagen för nordisk litteratur som Actes Sud har La Peuplade först nyligen hittat in på marknaden och fanns inte med under de första vågorna av svensk litteratur i Frankrike mellan 1980 och 1990 (se inledningen). Det mest anmärkningsvärda med detta förlag när det gäller det litterära rummet är att det inte tar stopp vid den franska gränsen utan öppnar sig för hela den franskspråkiga världen. Som nämnts ovan är La Peuplade ett förlag från Québec. Företagets kontor ligger i Chicoutimi i Québec. Att befinna sig så långt från större städer kan vara en utmaning för ett förlag, och en av de två direktörerna, Simon Philippe, berättar i en intervju att ”starta ett förlag utanför de stora städerna och att vara så unga är inte alltid så lätt, påpekar Simon Philippe”.[71]

Till skillnad från de flesta självständiga förlag i Québec önskar La Peuplade dock inte ge ut typiska regionala texter, som hyllas för sina vernakulära quebekiska element. Trots att deras lokaler ligger i Québec vill de alltså vara ett förlag som inte känner några gränser, och därför ger de ut författare från norr. Dessutom ligger La Peuplade långt från de stora tätorterna, vilket gör att man först skulle kunna tro att La Peuplade går emot Casanovas teori

[70] Heilbron, Johan, ”Towards a Sociology of Translation. Book Translations as a Cultural World-System”, i *European Journal of Social Theory*. SAGE: London, 1999.
[71] Bertrand, Caroline, *Petite histoire de maison d’édition : La Peuplade*. ICI ARTV. 2018-04-27. https://ici.artv.ca/blogue/maison-edition-la-peuplade/ (Accessed 2023-03-12). ”Fonder une maison d’édition hors des grands centres urbains et en étant si jeunes, ce n’est pas si facile, - fait remarquer Simon Philippe”.

och idé om ”l'art de la distance” (distansens konst). Det är ett sätt att strategiskt och estetiskt lokalisera förlagen för att ge dem bästa möjliga chans att bli värderade, att existera på ett litterärt sätt och att ha en plats bortom nationsgränserna. La Peuplade har dock under åren lyckats utvidga sina horisonter och dra till sig franska (Frankrike) läsare; sedan 2018 har förlaget, tack vare CDE (Diffuseur de livres indépendant)[72] och dess huvudkontor i Paris, en automatisk spridning av sina böcker i Frankrike.

> Det fanns mycket stolthet i utgivarnas ögon under en intervju på La Peuplades huvudkontor på Rue Racine i Chicoutimi. Man kan förstå dem då det är en väldigt sällsynt bedrift för ett litterärt förlag i Quebec, ett resultat av två års fullarbete. 'Tidigare distribuerades våra böcker endast i Kanada och ibland sålde vi rättigheter till parisiska förlag. Från och med nu kommer La Peuplades böcker att systematiskt publiceras i Frankrike och kommer även att finnas på bokhandelshyllorna i Belgien och Schweiz. Vi har en stor distributör, Centre de Diffusion de l'Édition, som är med oss. Vi är verkligen nöjda', säger generaldirektör Simon Philippe Turcot.[73]

Genom att ta in Paris och Frankrike i sin litterära cirkulation kan förlaget utöka sin läsekrets, samt förvärva utgivningsrättigheter som inte längre är begränsade till Québec och på så sätt konkurrera med franska förläggare. Paris, en av de äldsta regionerna, har sedan länge etablerat sig på det litterära området. Paris, som anses vara ett litterärt mecka, anses vara ett av de ”rikaste” litterära centra i denna bemärkelse, krediterat, som Pascale Casanova menade med den största makten. Casanova skriver i *The World Republic of Letters* (2004) att : ”Paris is not only the capital of the literary world. It is also, as a result, the gateway to the ’world market of intellectual goods’ ”.[74] La Peuplade var vidare det första förlag i världen som fick översättningsrättigheterna till *Strega*. Ett sådant fall i sig är relativt ovanligt, i och med att det gäller ett litet självständigt och fransktalande förlag och att det i allmänhet är de engelskspråkiga förlagen som är de första som förhandlar fram avtalen. I detta avseende kan

---

[72] självständig bokdistributör.

[73] Larouche, Julie, *La Peuplade à la conquête de la France*. ICI Radio-Canada.ca. 2018-03.08. https://ici.radio-canada.ca/nouvelle/1088074/maison-edition-europe-saguenay. (Accessed 2023-03-10).
”Il y avait beaucoup de fierté dans le regard des éditeurs lors d'un entretien au quartier général de La Peuplade, situé sur la rue Racine à Chicoutimi. Et on peut les comprendre puisque c'est un parcours très rare pour une maison d'édition littéraire québécoise, le fruit de deux ans de travail. ‘Avant, nos livres étaient diffusés seulement au Canada et parfois, on vendait des droits à des éditeurs parisiens. À partir de maintenant, les livres de La Peuplade vont être systématiquement publiés aussi en France et vont apparaître aussi sur les tables des librairies en Belgique, en Suisse. On a un grand diffuseur, le Centre de Diffusion de l'Édition, qui est avec nous. On est vraiment très contents’, souligne le directeur général, Simon Philippe Turcot”.

[74] Casanova, Pascale, *The World Republic of Letters*. Harvard University Press: Cambridge, London, 2004. s.127

ju detta påverka verkets cirkulation och mottagande, genom att de större medierna tenderar att synliggöra internationella verk som redan är översatta till engelska. Det kan vara också så att förlagen redan kan se hur ett verk kan fungera i översättning på grundval av andra (ofta engelska) översättningar som redan utgivits.

4.2. *Femmes et pommiers*

Till skillnad från La Peuplade har förlaget l'Élan en äldre anknytning och grundades i Nantes mellan 1989. Förlaget tillhör de främsta aktörerna när det gäller publicering av klassiker av nordisk litteratur i Frankrike. Elisabeth Tegelberg skrev till och med 2015 i en artikel under rubriken *Den svenska litteraturen i fransk översättning sedan år 2000: splittring eller fortsättning?*:

> I detta sammanhang bör man särskilt ta upp Denis Ballu, som grundade (1989) och fram till 2011 ledde Éditions de l'Élan i Nantes och som med sitt passionerade intresse och outtröttliga engagemang för nordisk litteratur har bidragit väsentligt till kunskapen om nordisk litteratur i Frankrike. Både genom att ge ut böcker av nordiska författare i fransk översättning (ett hundratal titlar publicerade sedan 1991) och genom att skriva och ge ut en bibliografi över nordisk litteratur i fransk översättning från 1720 till 1995 (Ballu, 1995), ett oumbärligt verktyg för alla som är intresserade av nordisk litteratur översatt till franska [...].[75]

L'Élan var med under de första vågorna av svensk litteratur i Frankrike, men kan dock inte rankas på samma nivå som stora förlag som Actes Sud och Gaïa, då endast några hundra titlar har publicerats på tio år. Thierry Maricourt förklarar att L'Élan inte tillhör det vanliga fältet för förläggare i den mån de inte eftersträvar kortsiktig profit. Han skriver:

> Vi ger ut verk som vi tycker är betydelsefulla, och som vi uppskattar för att de ger unika synpunkter (feministiska, proletära, miljömedvetna osv.), och vi är övertygade om att de så småningom kommer att finna sin publik. Den nordiska litteraturen skiljer sig från annan

[75] Elisabeth, Tegelberg, ”La littérature suédoise en traduction française depuis 2000 : scission ou continuité ?” i Cedergren Mickaelle och Briens Sylvain, *Médiations Interculturelles Entre La France et La Suède*. Stockholm University Press: Stockholm, 2015. Pp. 174–189. s.185. ”Mentionnons en particulier à ce propos Denis Ballu, qui a fondé (en 1989) et dirigé jusqu’en 2011 les Éditions de l’Élan à Nantes et qui, avec un intérêt passionné et un engagement infatigable pour les littératures nordiques, a contribué de façon essentielle à la connaissance des lettres nordiques en France, tant en publiant en traduction française des livres d’auteurs nordiques (une bonne centaine de titres parus depuis 1991) qu’en rédigeant et en publiant aux Éditions de l’Élan une bibliographie des lettres nordiques en traduction française de 1720 à 1995 (Ballu, 1995), outil indispensable à qui s’intéresse à la littérature nordique traduite en français”.

> litteratur, och speciellt från fransk litteratur, eftersom den är mer modest och ägnar mer uppmärksamhet åt samhällsfrågor. De franska läsarna är känsliga för dess teman.[76]

Medan *Strega*s exempel på den litterära cirkulationen och fältet var intressant ur geografiska aspekter och gränser, så tillåter översättningen av *Kvinnor och äppelträd* en större uppmärksamhet på den litterära cirkulationen och fältet ur en tidsmässig aspekt. *Strega* publicerades i översättning två år efter källpublikationen, och därför kan detta inte tillämpas på samma sätt på *Kvinnor och äppelträd*, som översattes och publicerades 2017, 84 år efter källutgivning. Det finns således ett historiskt avstånd mellan källtext och måltext. Det är därför relevant att analysera hur *Kvinnor och äppelträd* har cirkulerat utanför den franska sfären.

Tyska förläggare var de första som visade intresse för *Kvinnor och äppelträd*, som gavs ut i två delar redan 1936 av Büchergilde Gutenberg. Moa Martinsons övriga verk dröjde inte heller. Översättningarna av *Mor gifter sig* (1936) och *Kyrkbröllop* (1938) publicerades 1962 och översättningen av *Drottning Grågyllen* (1937) 1942. Även på engelska har översättningen av *Kvinnor och äppelträd* publicerats tidigare än i Frankrike: 1985 av Feminist Press, en utgivning av City University of New York, samt *Mor gifter sig* 1988.

Om Moa Martinson publicerades relativt tidigt på de andra centrala och hypercentrala språken, så hur kommer det sig att den första franska översättningen av *Kvinnor och äppelträd*, som också räknas som ett centralt språk, publicerades först 2017, mer än tjugo år efter den första översättningsvågen av svensk litteratur till Frankrike? Om man sätter den i jämförelse med *Strega*, vars franska översättningsrättigheter var de första som köptes på marknaden. Enligt Pascale Casanova och hennes *République mondiale des lettres* (1999) är litteraturen oförutsägbar, den har sina egna regler även om den är beroende av historiska och politiska förutsättningar och institutioner. Hon skriver:

> Det skulle därmed finnas litterära territorier och gränser som är oberoende av politiska vägar, en värld som är hemlig och ändå kännbar för alla, och särskilt för de mest missgynnade. Länder där det enda värdet och den enda resursen skulle vara litteraturen : Ett utrymme som styrs av tysta maktförhållanden, men som skulle kontrollera formen på de texter som skrivs och cirkulerar över hela världen; ett centraliserat universum som skulle ha konstituerat sin

[76] Intervju med Thierry MARICOURT. ”Nous publions des ouvrages qui nous semblent importants, que nous apprécions parce qu’ils apportent des points de vue singuliers (féministes, prolétariens, écologistes, etc.), et sommes persuadés qu’ils finiront par trouver leur public. La littérature des Pays nordiques se démarque des autres littératures, et notamment de la littérature française, par une plus grande modestie, l’attention portée aux questions de citoyenneté... Des lecteurs français sont sensibles à ses thématiques”.

> egen huvudstad, sina provinser och sina gränser, och där språken skulle bli ett maktinstrument.[77]

Även om litteraturen kan betecknas som ”oförutsägbar” finns det här några faktorer som påverkar frågan om varför Moa Martinsons *Kvinnor och äppelträd* tog så lång tid på sig att cirkulera i tid och nå en fransktalande publik. Som tidigare nämnts är för det första proletärlitteratur (både svensk och fransk) inte något som åtnjuter ett visst prestige i Frankrike. Som nämndes i den teoretiska delen har dock flertalet svenska manliga författare som tillhör den proletära genren (till exempel Vilhelm Moberg, Harry Martinson och Ivar-Lo Johansson) alla översatts flera gånger till franska. Och om Harry Martinson, Moas make, har ett visst rykte där, framför allt tack vare sitt Nobelpris 1974 och flera nyutgåvor på senare tid, har Moa Martinson aldrig fått någon heder av franska förläggare. Thierry Maricourt skriver under intervjun att det är förmodligen så att den proletära litteraturen aldrig har övertygat de franska förläggarna, inte minst idag efter Krimiböcker och samtida litteraturer.[78]

Även det faktum att hon är en kvinnlig författare gör det inte lättare för henne, inte minst om hon är hustru till en av de kända figurerna i Sverige. Detta ligger återigen i linje med vad som är centralt för frågan om denna uppsats: andelen svenska kvinnliga författare som översatts till franska har ökat avsevärt under de senaste årtiondena.

Moa Martinsons översättning *Femmes et pommiers* befinner sig mitt i denna skiftning av översättningsgenrerna mellan 2016—2018. Slutligen är det viktigt att tillägga att förlaget — en av de avgörande aktörerna när det gäller litteraturens cirkulation — endast publicerar texter av författare vars rättigheter till texterna har blivit offentliga. I detta avseende skrev Thierry Maricourt under intervjun som svar på frågan om det faktum att man ger ut ett verk 84 år efter den ursprungliga utgivningen och hur detta kan påverka mottagandet:

> Hela eller nästan hela vår katalog består av verk som är föråldrade...! Vi anser att litteratur inte är en färskvara som yoghurt. Vi försöker inte ge ut levande författare (och inte heller döda författare), utan bara författare som vi uppskattar och vars verk engagerar oss. Författare som har blivit tillgängliga offentligt är för oss helt enkelt lättare att få tag på ur ekonomisk

---

[77] Pascale, Casanova, *La république mondiale des lettres*. Seuil: Paris, 1999. s.14-15. ”Il y aurait donc des territoires et des frontières littéraires indépendants des tracés politiques, un monde secret et pourtant perceptible par tous et surtout par les plus démunis. Des contrées où la seule valeur et la seule ressource seraient la littérature ; un espace régi par des rapports de force tacites, mais qui commanderaient la forme des textes qui s’écrivent et circulent partout dans le monde ; un univers centralisé qui aurait constitué sa propre capitale, ses provinces et ses confins, et dans lequel les langues deviendraient des instruments de pouvoir”.

[78] Intervju med Thierry MARICOURT.

synpunkt. Vi hade annars gärna gett ut Mankells första roman (Bergsprängaren, Le Dynamiteur).[79]

5. Recensioner

I samband med litteraturens recension är det relevant att nämna mottagandesteorin, eller på tyska Theorie der Wirkungsästhetik, som Wolfgang Iser definierar i sin skrift *The Range of Interpretation* (2000) på följande sätt:

> Reception theory was a reaction to what appeared to be a stalemate in literary studies. Of paramount concern for this theory was the impact a piece of literature has on its readers and the responses it elicits. Instead of asking what the text means, I asked what it does to its potential readers [...]. The message (of the text) that was no longer to be ascertained triggered interest in what has since been called text processing—what happens to the text in reading.[80]

Som citatet antyder visar mottagandeteorier en stark önskan att fokusera på analysen av litteratur och hur litteraturen uppfattas, dess inverkan på publiken. Enligt Iser indikerar det oanade intresset läsarens acceptans av texten och därmed det gensvar som det litterära verket skapar hos läsaren. Enligt Iser och receptionsteorier i allmänhet är det inte längre fråga om att enbart fokusera på textens innebörd, oavsett dess effekter på läsarkretsen: snarare bör man studera effekterna av varje text och den innebörd som den förmedlar i kulturen. I översättningssammanhang är det därför lämpligt att studera effekterna av en svensk text och den betydelse den förmedlar i den fransktalande mottagarkulturen. Målsättningen med mottagandeanalysen i detta sammanhang är att genomlysa ett brett urval av medier som nämner författarna, översättarna samt hur den svenska utgivningen och den franska översättningen har mottagits i pressen. Feminismen förekommer dessutom ofta i dessa artiklar och recensioner, vilket legitimerar valet av Strega i denna studie.

---

[79] Intervju med Thierry MARICOURT. ”Mais tout notre catalogue ou presque est constitué d’œuvres hors d’âge... ! Nous pensons que la littérature n’est pas un produit périssable comme peut l’être un yaourt. Nous ne cherchons pas à publier des auteurs vivants (nous ne cherchons pas non plus à publier des auteurs morts), juste des auteurs que nous apprécions, dont la démarche nous touche. Simplement, les auteurs tombés dans le domaine public sont pour nous plus accessibles d’un point de vue financier. Nous aurions volontiers publié le premier roman de Mankell (Bergsprängaren, Le Dynamiteur)”.

[80] Wolfgang, Iser, *The Range of Interpretation*. Columbia University: New York, 2000. s.311.

5.1. *Strega*

I första hand har romanen *Strega* fått ett brett mottagande på den svenskspråkiga skalan i egenskap av ett feministiskt verk. Om det inte är feministiskt, så förs ändå skrivandets kvinnliga karaktär in i alla mottagningar. I en *SvD*-artikel beskrivs Johanne Lykke Holm att hon ”skildrar en värld där kvinnan alltid lever inuti sin egen brottsplats, kvinnokroppen”.[81]

En artikel från Finland (på svenska) i *Ny Tid* beskriver även att ”Cellskräck är ett ord som kommer för mig under läsningen. Att vara fångad i den egna kroppen och kvinnligheten. ’Jag visste att en kvinnas liv när som helst kan förvandlas till en brottsplats.’ Rädslan som inuti kvinnor växer och styr både kött och tanke”.[82]

Till sist, och utan att fördjupa sig alltför mycket i det svenska mottagandet, bör man också observera att en ny bok av författaren nyss utkommit (2023-03-21), *Röd Sol*, som återigen utges av Albert Bonniers. Därmed kan konstateras att hennes författarskap håller hög kvalitet, i synnerhet när det gäller *Strega*, som utkom före den nya boken. Att samma förlag, Albert Bonniers, har beslutat att fortsätta utge Johanne Lykke Holm tyder på den kommersiella och internationella framgång som följer, nämligen det positiva mottagandet.

Beträffande mottagandet i översättning var svaret på frågan till översättaren Catherine Renaud kort och tydligt: ”Det är ännu för tidigt att säga att *Strega* har varit en succé, vanligtvis får man vänta ett drygt år. Men det är faktiskt så att hittills har alla recensioner varit positiva”.[83]

I själva verket, när man tittar på de franska pressartiklarna så överträffar de artiklarna från ursprungslandet och mottagandet av *Strega* är enhälligt. Angående det franskspråkiga mottagandet försökte jag söka efter alla artiklar som publicerats på franska om *Strega* och Johanne Lykke Holm på nätet, dock utan att begränsa mig till ett visst geografiskt område. Sökningarna gjordes i alla typer av tidningar och medier, med fokus på den officiella offentliga pressen men även på sociala nätverk som Instagram. Texterna skrevs av journalister, oftast professionella, ibland amatörer (i fallet Instagram).

---

[81] Therese, Eriksson, *Vibrerande obehag på hotell utom räckhåll.* Svenska Dagbladet. 2020-05-30. https://www.svd.se/a/8myeVW/vibrerande-obehag-pa-hotell-utom-rackhall (Accessed 2023-03-10).
[82] Rakel, Similä, *En underskön brottsplat*. Ny Tid. 2020-10.13. https://www.nytid.fi/2020/10/en-underskon-brottsplats/ (Accessed 2023-03-10).
[83] Intervju med Catherine RENAUD. ”Il est encore trop tôt pour dire que Strega a été un succès, en général il faut attendre une bonne année. Mais il est vrai que jusqu’ici, les retours ont tous été positifs”.

Tidning / Press	Titel	Titelöversättning till svenska	Publicering sdatum
BenzineMag	« Strega », de Johanne Lykke Holm : un bijou fantastique et romantique	Johanne Lykke Holms ”Strega”: en sagolik och romantisk pärla	07/09/22
LeDevoir	« Strega », Johanne Lykke Holm	”Strega”, Johanne Lykke Holm	14/10/22
Actualitté	Strega de Johanne Lykke Holm : entre thriller et fantasy	Johanne Lykke Holms Strega: på gränsen mellan thriller och fantasi	11/09/22
Libération	Conte sans histoire : «Strega», tension de jeunes filles	Sagan utan berättelse: ”Strega”, spänning hos unga flickor	06/11/22
La Presse (Kanada)	Strega, comme un rêve éveillé ★★★	Strega, som en levande dröm ★★★★	04/09/22
Addict-Culture	Strega de Johanne Lykke Holm, neuf femmes en sursis là où le crime à déjà eu lieu	Strega av Johanne Lykke Holm: nio dömda kvinnor där brottet redan begåtts.	20/10/22
Revue Les Libraires (Kanada)	Déjouer le sort	Att utmana ödet	02/09/22

På samma sätt som den svenska pressen har den franskspråkiga pressen mottagit *Strega* med stor tillfredsställelse. I artikeln i *Actualitté* (en litteraturtidning som skapades i februari 2008 och delas ut på webben) understryker författaren den ”exceptionella stilen, med en sensuell

drömlikhet halvvägs mellan Zelda Fitzgeralds värld och Sofia Coppolas filmer”[84] och fortsätter med följande: ”Johanne Lykke Holms besvärjande skrivande har samma effekt som ett långsamt, oemotståndligt gift”.[85] I den franskspråkiga pressen jämförs boken ofta med Peter Weirs *Picnic at Hanging Rock*, Sofia Coppolas *Virgin Suicides* och till och med Dario Argentos *Suspiria*. I en artikel i *Le Devoir* (en nyhetstidning från Québec) står det till och med att ”Strega sprider en omslutande gammaldags parfym och ett mjukt slöande som försvinner under berättelsens gång för att ge plats åt en giftig atmosfär över vilken ett mycket verkligt hot svävar. En enastående roman om mäns våld mot kvinnor”.[86] En sådan mottagningsartikel visar att den makabra stämningen i romanen bibehålls i mottagandet i ursprungslandet och att den även upplevs av fransktalande läsare och kritiker, vilket framgår av många av de analyserade artiklarna.

> Stregas skönhet ligger också i det sätt på vilket Johanne Lykke Holm berättar sin historia, med finess och känslighet. Hon sätter sig inte i karaktärernas roll, berättar inte vad hennes hjältinnor tänker. Här finns ingen missvisande psykologism. Johanne Lykke Holm beskriver situationer, landskap och beteenden i små steg. Hon visar oss och vi tittar. Här ser vi de tomma vardagsrummen, kopparna fulla med sylt, de djupsvarta skogarna, dalen med linbanan ovanför. Vi ser flickorna som sitter i korridoren och röker. Vi ser deras tjocka tråkighet, deras återhållsamhet, deras instängdhet och deras försök att ta sig ur den. Vi ser vålnaderna. Allt är märkligt och underbart. Allt är subtilt.[87]

---

[84] Lolita, Francoeur, *Strega de Johann Lykke Holm : entre thriller et fantasy*. ActuaLitté.com. 2022-08-11. https://actualitte.com/article/107084/avant-parutions/strega-de-johann-lykke-holm-entre-thriller-et-fantasy (Accessed 2023-03-10). ”style exceptionnel, d’un onirisme sensuel à mi-chemin entre l’univers de Zelda Fitzgerald et le cinéma de Sofia Coppola”.

[85] ”L’écriture incantatoire de Johanne Lykke Holm œuvre comme un lent poison irrésistible”.

[86] Manon, Dumais, *’Strega’, Johanne Lykke Holm*. Le Devoir. 2022-10-14. https://www.ledevoir.com/lire/763869/fiction-etrangere-strega-johanne-lykke-holm (Accessed 2023-03-10). ”Strega distille un parfum suranné enveloppant et une douce langueur qui s’étiolent au fil du récit pour faire place à une atmosphère délétère au-dessus de laquelle plane une menace bien réelle. Un roman singulier sur la violence des hommes à l’égard des femmes”.

[87] Alain, Marciano, *‘Strega’, de Johanne Lykke Holm : un bijou fantastique et romantique*. Benzine Magazine. 2022-09-07. https://www.benzinemag.net/2022/09/07/strega-de-johanne-lykke-holm-un-bijou-fantastique-et-romantique/ (Accessed 2023-03-10). ”La beauté de Strega tient aussi dans la manière dont Johanne Lykke Holm raconte son histoire, avec finesse et délicatesse. Elle ne se met pas à la place des personnages, ne nous dit pas ce que pensent ses héroïnes. Ici, – pas de psychologisme déplacé. Par petites touches, Johanne Lykke Holm décrit des situations, des paysages, des comportements. Elle donne à voir et nous voyons. Nous voyons ces salons vides, ces tasses pleines de confiture, ces forêts noires et profondes, cette vallée surplombée par le téléphérique. Nous voyons ces filles assises dans le couloir en train de fumer. Nous voyons leur ennui épais, leur réclusion, leur enfermement et leurs tentatives pour s’en échapper. Nous voyons les spectres. Tout est étrange et merveilleux. Tout est subtil.”

En stor del av de franskspråkiga recensionerna lyfter också fram den feministiska aspekten av romanen, precis som i den svenskspråkiga utgåvan. Även om det inte är direkt feministiskt, så lyfts ändå författarskapets kvinnliga prägel och de överväganden som hänger samman med att romanen är skriven av en kvinna fram i alla franskspråkiga recensioner.

I artikeln i *Addict Culture* (ett kulturellt webbtidning) noteras till exempel att *Strega* fördömer kvinnomord och det skrivs att ”det som Strega gör hörbart på ett så omskakande sätt är ljudet, ekot av kvinnors långa martyrskap i den här världen, den torra vägen till korset för dem som redan har dödats i förväg, eller som kanske dödas outtröttligt, även om de i slutet av dagen ibland —eller paradoxalt nog ofta— fortfarande lever”.[88]

I samma anda betonar tidningen *La Presse Canada* (en tidning som grundades 1884 i Montreal (Québec) och som bevakar internationella nyheter samt politiskt, ekonomiskt och kulturellt innehåll) den tidlösa och kosmopolitiska karaktären i *Strega*s kvinnosyn: ”Strega gör ett otvetydigt feministiskt ställningstagande utifrån en handling som visserligen utspelar sig på något avlägset ställe, utanför tid och rum, men som (tyvärr) är i samklang med tiden”.[89] (La Presse Canada). Dessutom gäller även läsarrecensioner på sociala medier såsom Instagram. Ett betydande antal recensioner skrivs av användare som fokuserar på feministiska författare och litteratur, exempelvis — une.lectrice.feministe, autricesetheroines, lafeminotheque och andra. Dessa användare trycker på den feministiska prägeln av *Strega*. ”(Strega belyser) en värld där det främmande styrs av starka feministiska åsikter.”[90] (@ohmydeerbooks via Instagram).

På så vis, även om Johanne Lykke Holm själv inte hävdar att hon skriver med ett öppet feministiskt syfte, så lyfter de problem och frågor som hon behandlar fram feministiska aspekter ganska snabbt. Detta bidrar till att göra hennes verk relevant att analysera när det gäller studier av kvinnliga rollfigurer och vernakulära/kosmopolitiska aspekter i översättning. I detta fall är de franska mottagningarna, som redan konstaterats, förhållandevis lika de svenska. En sådan situation har förmodligen att göra med att texten inte innehåller några vernakulära element. Dessutom innebär det alltså att texten inte uppfattas som något exotiskt

---

[88] Cécile, D, *Strega de Johanne Lykke Holm, neuf femmes en sursis là où le crime à déjà eu lieu.* Addict Culture. 2022-10-20. https://addict-culture.com/johanne-lykke-holm-strega-la-peuplade/ (Accessed 2023-03-10). ”ce que fait entendre Strega de manière si fracassante, c’est le bruit, l’écho du long martyr des femmes en ce monde, l’aride chemin de croix de celles qui ont déjà été tuées d’avance, ou peut-être qu’on tue inlassablement, même si à la fin du jour elles sont parfois, ou paradoxalement souvent, encore vivantes”.

[89] Valérie, Simard, *Strega: Comme un rêve éveillé* ★★★. La Presse. 2022-09-04. https://www.lapresse.ca/arts/litterature/2022-09-04/strega/comme-un-reve-eveille.php (Accessed 2023-03-10). ”Strega endosse un propos féministe sans équivoque à travers une intrigue qui, bien qu’elle soit campée dans un lieu reclus, hors du temps et de l’espace, s’inscrit (malheureusement) dans l’air du temps”.

[90] ”Un univers où l’étrange règne sous des propos féministes forts”.

av den läsare som översättningsläser den. *Strega* tas i slutändan emot i samband med de frågor som texten belyser, eftersom det är frågor (feminism, kvinnomord) som tilltalar den svensktalande läsaren såväl som den fransktalande läsaren.

Det måste emellertid tilläggas att majoriteten av *Strega*s recensioner på franska understryker författarens skandinaviska prägel. Det mest anmärkningsvärda är att alla de artiklar eller recensioner som citeras direkt tar upp det faktum att det är en översättning. Därmed kan man således dra en slutsats om att bristen på vernakulära element i texten inte innebär att en fransktalande läsare eller journalist inte fångar upp verket på grund av dess ”icke svenskhet”. Visserligen har *Strega* inga vernakulära element, däremot drar sig den fransktalande läsaren inte för att styrka att det är en svensk författare /översättning från svenska: ”Denna svenska roman lockar först läsaren med sin långsamma rytm och sin tystlåtna atmosfär”.[91] Som ett exempel jämförs Johanne Lykke Holm tidvis med Selma Lagerlöf; särskilt av läsare på sociala medier; ”det fick mig att tänka på Selma Lagerlöfs stora mörka romaner som J Lykke Holm är arvtagerska till”[92] (@lilian_auzas via Instagram).

Det faktum att *Strega* är en översättning av Catherine Renaud har fått mycket uppmärksamhet i den franska pressen och på sociala medier, så är det lämpligt att återknyta detta till Lawrence Venuti. När mottagandet stöder den poetiska, vackra skrivandets och handstilens egenskaper och uttrycker den flytande översättningen, innebär detta enligt Venuti en riktig kvalitativ komplimang. Han skriver: ”The more fluent the translation, the more invisible the translator, and, presumably, the more visible the writer or meaning of the foreign text”.[93]

---

[91] Julie, Roy, *Livres étrangers et traductions : les 10 meilleurs de 2022*. L’actualité. 2022-12-14. https://lactualite.com/culture/livres-etrangers-et-traductions-les-10-meilleurs-de-2022/ (Accessed 2023-03-11). ”Ce roman suédois attire d’abord le lecteur avec son rythme lent et son ambiance feutrée”.
[92] ”ça m’a fait penser aux grands romans sombres de Selma Lagerlöf dont J Lykke Holm est l'héritière.
[93] Venuti, 1995. s.1-2.

Les Boréales — Festivalen

Slutligen är det relevant att notera att Johanne Lykke Holm var hedersgäst på Festival Les Boréales. Les Boréales, som grundades 1992 och äger rum i Normandie, har etablerat sig som den viktigaste festivalen för nordisk kultur i hela Europa. Genom Les Boréales befästs de relationer som har skapats mellan de nordiska länderna och Normandie under många århundraden. Festivalens verksamhet fortsätter år efter år med hjälp av ambitiösa samproduktioner, stöd från de olika nordiska och franska partnerna och exklusiva föreställningar i Frankrike. Sverige stod i rampljuset 2022, och även om de bjöd in allmänt populära författare som exempelvis David Lagercrantz, beslutade de också att bjuda in de så kallade ”okända nu men lovande” författarna, bland annat Johanne Lykke Holm. På konferensen kunde Johanne Lykke Holm prata med sina franska läsare och med översättaren Catherine Renaud, som också var närvarande. Dessutom kan man konstatera att av de 17 nordiska författare som deltog i den senaste festivalen 2022 så deltog 11 kvinnor.

> Varje år bjuder Les Boréales in författare, grupper och företag som fortfarande är okända. Detta är ännu mer sant för denna 30:e upplaga med hela det litterära programmet som nästan uteslutande består av nykomlingar (endast Niviaq Korneliussen har redan varit i Normandie och återvänder med sin andra roman, som vann Nordiska rådets pris). Bland dessa författare finns de multidisciplinära konstnärerna Jonas Karlsson och Nina Wähä, och de lovande Johanne Lykke Holm, Maja Thrane [...][94]

(Plakat för 2022 års Boréales—Festival med Sverige som fokusområde)

[94] Les Boréales. (n.d.). *Accueil*. [online] http://lesboreales.com.

Genom att utforska mottagandet av *Strega* i den svenska och senare i den franskspråkiga pressen (Frankrike och Kanada) blev det möjligt att belysa likheterna i mottagandet mellan käll- och målkulturen. Dessutom har den tillåtit en granskning av vissa översättningsmässiga element som jag ägnade speciell uppmärksamhet åt under den paratextuella samt vernakulära/kosmopolitiska analysen.

5.2. *Femmes et pommiers*

Precis som *Strega* har *Kvinnor och äppelträd* fått ett brett mottagande som ett feministiskt verk inom den svenskspråkiga sfären. Men om än inte direkt feministisk utan främst proletär, framhävs ändå den feminina karaktären i Moa Martinsons författarskap i de allra flesta recensionerna. Till skillnad från *Strega*, som i jämförelse med *Kvinnor och äppelträd* har publicerats alldeles nyligen, har *Kvinnor och äppelträd* kunnat bli akademiskt utforskat. Dessa forskningar tar tydligt upp det mottagande som verket fick i Sverige när det först publicerades. Professor Ebba Witt-Brattström som disputerade vid Stockholms universitet 1988, en avhandling som idag fortfarande har en relativt stor betydelse, med titeln *Moa Martinson: skrift och drift i trettiotalet*. Denna avhandling har på ett sätt gett romanen en ny bild för den svenska läsaren då Ebba Witt-Brattström beskriver Moa Martinson som någon som ”bryter nya vägar in i den svenska litteraturen när hon så småningom inriktar sig på att individualisera det oprimitivistiska du-et och ge kvinnan det ansikte och öde hon oftast saknat i männens text”.[95] Vidare skriver hon att *Kvinnor och äppelträd* är en roman i vilken ”moderskroppen för första gången i svensk litteratur spelar en central roll för stoffets organisering”.[96]

När det gäller mottagande i översättning var svaret på frågan om mottagande till redaktören Thierry Maricourt följande:

> Få recensioner. Snarare positiva när de finns (se till exempel denna vackra recension i Le Monde des livres av Elena Balzamo). Det bör noteras att den litterära pressen är döende i Frankrike (precis som TV-programmen om böcker) och att presstjänsterna och de bokrecensioner som de ger upphov till har smält som snö inom ett par decennier. Det är svårt

[95] Ebba, Witt-Brattström, *Moa Martinson : skrift och drift i trettiotalet.* Norstedt: Stockholm, 1988. s.91.
[96] Witt-Brattström, 1988. s.116.

för små förlag (eller självständiga förlag) att få sin plats i bokhandeln. Lyckligtvis finns det fortfarande bokmässor och direktbeställningar i bokhandeln.[97]

Tidning / Press	***Titel***	***Titel på svenska***	***Publicering sdatum***
Elea Diffusion	Femmes et Pommiers	Kvinnor och äppelträd	11/07/17
Le Monde	Livres en bref : 'Roman aux amitiés'	Böcker kortfattat: En roman om vänskap	11/05/17

Det är nästan omöjligt att hitta recensioner om *Femmes et pommiers* i den franska pressen. I motsats till *Strega* där artiklarna i mottagande tidning var fler än artiklarna från källkulturen. Endast två artiklar kan hittas ganska lätt. Den första är en presentation av *Femmes et pommiers* av Elea Diffusion, en spridnings- och distributionsverksamhet för självständiga förlag. Organisationen grundades i början av 2007 och har som mål att synliggöra böcker som inte har en bred distributionstäckning, nämligen små förlag som Gingko eller L'Elan. Elea Diffusion skriver:

> Moa Martinson? En svensk kvinnlig författare vars böcker aldrig har översatts till franska. Som tur är har L'Elan, ett förlag som ägnar sig åt nordisk litteratur, just gett ut en av hennes texter: en bok skriven av en feminist, som är en ledande person i den svenska proletärrörelsen. Redan då var det sannolikt att den skulle tillfredsställa oss. Och det gjorde den verkligen. [...] Lise Froger-Olsson, författaren bakom översättningen, skriver också ett fascinerande efterord om Martinson: en kvinna, en författare, som vi är mycket glada över att upptäcka och läsa om, vars strider (för jämlik lön för män och kvinnor och för att förbättra livet) ger starka resonanser i dag.[98]

[97] Intervju med Thierry MARICOURT. "Peu de retours. Plutôt positifs lorsqu'ils existent (cf. par exemple cette belle recension dans Le Monde des livres par Elena Balzamo). Il faut savoir que la presse littéraire est moribonde en France (comme les émissions télé sur le livre) et que les services de presse et les recensions d'ouvrages qu'ils entraînaient ont fondu comme neige au soleil en l'espace de deux décennies. Difficile pour les petits éditeurs (ou éditeurs indépendants) de se faire une place dans les librairies. Heureusement il reste les salons du livre et les commandes directes en librairie".

[98] Elea diffusion, *Femmes et pommiers* – eleadiffusion.com. 2017-07-11. https://eleadiffusion.com/actu/femmes-et-pommiers/ (Accessed 2023-04-19).

Intressant i sammanhanget är att den feministiska aspekten av texten presenteras före den proletära aspekten, vilket inte brukar vara fallet i den svenska källkulturen. Artikeln lyfter också fram översättarens efterord och de textavsnitt som behandlar författarens feministiska strider. Den andra artikeln om mottagandet, vilken Thierry Maricourt nämnde, skrevs av Elena Balzamo i *Le Monde*. *Le Monde* grundades 1944 och är den mest lästa nationella dagstidningen i Frankrike. Artikeln i fråga är en del av en större artikel kallad ”Livres en bref”, som innehåller ett litet antal bokrecensioner av olika författare och journalister. Artikeln om *Femmes et pommiers* är följande:

> Femmes et Pommiers, Moa Martinsons (1890-1964) debutantroman, väckte uppmärksamhet när den publicerades 1933. Den självlärda kvinnan med arbetarklassbakgrund öppnade ett nytt kapitel i den så kallade proletärlitteraturen, en stark strömning i Sverige under 1920- och 1930-talen. Vänsterorienterad och engagerad blev hon snabbt galjonsfigur för den svenska feminismen, som hade en ljus framtid. Genom två unga flickors öden målar hon en mycket ”zolianisk” bild av arbetarnas och böndernas misär i början av 1900-talet. Människor krossade av fattigdom, fördummade av arbete och alkohol, kvinnor utmattade av förlossningar, barn som tvingas arbeta. Den enda ljusstrålen, den enda värmekällan i detta mörker där alla fryser är vänskapen, särskilt mellan kvinnor. Moa Martinson är själv mamma till fem barn och vet vad hon menar. Bakom varje mening kan vi ana den erfarenhet som i dag ger denna roman sitt värde som vittnesmål och gör den till ett uppbyggligt dokument samt en hymn till vänskapen.[99]

”Moa Martinson ? Une écrivaine suédoise dont aucun livre n’avait encore été traduit en français. Heureusement, L’Elan, maison attachée aux littératures nordiques, vient de publier un de ses textes: un livre écrit par une féministe, figure phare du mouvement prolétarien suédois, il avait déjà des chances de nous plaire. Et en effet [...] Lise Froger-Olsson, auteure de la traduction, signe aussi à la fin de l’ouvrage une postface passionnante sur Martinson: une femme, une écrivaine, qu’on se réjouit de découvrir et de lire, dont les combats (pour l’égalité des salaires entre hommes et femmes, pour l’amélioration de la vie des « petites gens ») résonnent fort aujourd’hui”.

[99] Elena, Balzamo, *Livres en bref*. Le Monde. 2017-05-11. https://lemonde.fr/livres/article/2017/05/11/livres-en-bref_5125913_3260.html (Accessed 2023-04-19).
”À sa parution en 1933, Femmes et Pommiers, premier roman de Moa Martinson (1890-1964), fit sensation. L’autodidacte issue du milieu ouvrier ouvrait un nouveau chapitre de la littérature dite ”prolétarienne”, puissant courant des années 1920 et 1930 en Suède. De gauche, engagée, elle devint vite la figure de proue du féminisme suédois, promis à un bel avenir. À travers le destin de deux gamines, elle brosse un tableau très ”zolien” de la misère ouvrière et paysanne au début du XXe siècle. Des gens écrasés par la pauvreté, abrutis par le travail et l’alcool, des femmes exténuées par les couches, des enfants obligés de travailler. Le seul rai de lumière, la seule source de chaleur dans ces ténèbres où tout le monde grelotte est l’amitié, surtout entre femmes. Mère de cinq enfants, Moa Martinson sait de quoi elle parle. Derrière chacune de ses phrases se devine le vécu, qui aujourd”hui confère à ce roman valeur de témoignage et en fait un document édifiant autant qu’un hymne à l’amitié”.

Vidare är det relevant att nämna att författaren till denna (nästan) enastående artikel om mottagandet av *Femmes et pommiers* är Elena Balzamo, en betydande figur när det gäller svensk litteratur i Frankrike och som redan nämnts ovan i den tidigare forskning delen. Elena Balzamo, född 1956 i Sovjetryssland, historiker i skandinaviska språk och litteratur, ägnade nämligen sin avhandling åt den skandinaviska sagan. Hon ligger också bakom översättningen av ett antal författare från svenska till franska, ofta kanoniserade författare som August Strindberg, Hjalmar Söderberg, Aksel Sandemose, Carl Jonas Love Almqvist men också Jonas Karlsson, Horace Engdahl, Stine Stoor och andra. Som översättare tilldelades hon Svenska Akademiens pris 2001 och Sevigné-priset 2010-2011. Elena Balzamo driver ett svenskt översättningsseminarium varje månad vid Svenska institutet i Paris i syfte att främja svensk översättning i Frankrike och utbilda unga översättare. När Thierry Maricourt slutligen fick frågan om vilken typ av läsarprofil förlaget siktar på med denna bok var hans svar följande: ”Vi siktar inte på någon 'läsarprofil'. Vi vill bara presentera författare och verk som vi tycker är viktiga och som de vanliga förlagen ofta föraktar eftersom de anser att de inte är lönsamma”.[100]

På det hela taget verkar mottagandet av verket i de franskspråkiga tidningar, liksom *Strega* också, vara mycket positivt, även om antalet upptäckta pressartiklar är ytterst litet (till skillnad från *Strega*), med få artiklar från offentliga medier för *Femmes et pommiers*. Slutligen, till skillnad från *Strega*, gör förlagets frånvaro på sociala nätverk som Instagram med tendensen ”bookstragram” det inte möjligt att hitta några recensioner om boken, vilket var fallet med *Strega* där La Peuplade delade läsarnas recensioner på det sociala nätverket - för att bredda deras läsekrets och öka publikationens synlighet.

[100] Intervju med Thierry MARICOURT. ”Nous ne visons aucun « profil de lecteur ». Nous tenons juste à proposer des auteurs et des ouvrages qui nous semblent importants et que les éditeurs habituels dédaignent souvent car les jugeant peu rentables”.

Slutdiskussion

> Men översättaren har också en mycket djup känsla inte bara av värdigheten i det hen gör, utan också av att arbeta för fred, eftersom hen strävar efter att skapa förståelse mellan folken [...] En vinodlare i södra Frankrike måste veta vad det innebär att vara gruvarbetare i Norrland, en polsk hamnarbetare eller en kinesisk hantverkare.[101]

Denna uppsats har analyserat två franska översättningar av svenska kvinnliga författare från två olika århundraden som översattes ungefär samtidigt. Den forskningsfråga som denna studie försökte besvara var huvudsakligen om svenska författarkvinnor i fransk översättning och om hur de svenska kvinnorna har översatts till franska. Arbetet var dessutom en studie och en reflektion över översättarens plats i översättningsprocessen, kulturöverföringen, publiceringen och mottagandet av dessa verk. Ett antal hypoteser ställdes upp i inledningen och det är viktigt att fördjupa dem och försöka komma fram till en slutsats.

Den första hypotesen gällde kvinnors skrifter. Syftet var att granska förekomsten i båda verken av ett potentiellt kvinnligt skrivande och hur det överförs (översätts och mottages) till målkulturen och målspråket: franska. Visserligen valde jag de två romanerna eftersom jag insåg förekomsten av ett kvinnligt skrivande, däremot har jag kunnat identifiera representativa och paratextuella utdrag som gjort det möjligt att formellt fastställa förekomsten av kvinnligt skrivande i varje verk. Huruvida det var *Strega* eller *Femmes et pommiers* betonade de franska utgivarna i högre grad än de svenska utgivarna av källpublikationen den kvinnliga aspekten av texten och författaren. De franska utgivarna har använt de paratextuella elementen för att ge information till läsekretsen, oftast kring teman som kvinnligt skrivande eller att det gäller en engagerad svensk kvinnoförfattare.

Efter att ha konstaterat att det fanns ett kvinnligt skrivande i målutgåvorna formulerade jag hypoteser om översättning. Den första hypotesen, som framfördes i inledningen, gäller feministisk översättning och därmed också kvinnors skrivande: framhävande av den kvinnliga aspekten av ett verk i översättning. En fråga som ställdes till chefen för förlaget för *Femmes et pommiers* var följande: Moa Martinsons text uppfattas ofta

[101] Bouquet, 2004. s.81. ”Mais le traducteur a aussi un sentiment très profond non seulement de la dignité de ce qu'il fait, mais également d'œuvrer pour la paix, car il s'efforce de créer la compréhension entre les peuples (...) Il faut qu'un viticulteur du midi de la France sache ce que c'est que d'être un mineur du Norrland, un docker polonais ou un mancuvre chinois”.

som feministisk, en introduktion till feminismen i beskrivningen av klassamhället, en bok som gav kvinnor en röst och utrymme i den svenska proletära litteraturen. Berättelsen utgår från kvinnors kroppar och sexualitet i mor Sofis nakna kropp och tecknar en modell för kroppens lidande, för sexualiteten i förlossningssmärtorna och svälten när barnen blir många. Tror ni att översättning i ett sådant fall fungerar som ett verktyg för att korsa de politiska subjektens artikulation mellan olika språkliga områden i motståndsprocesserna? Att översättningen och de aktörer som deltar i utgivningsprocessen kan ge ”internationell” synlighet åt de svenska arbetarkvinnornas kamp på 1930-talet? Thierry Maricourts svar var följande:

> Översättning gör det möjligt att överföra liknande situationer, att visa, som i Kvinnor och äppelträd, att vardagen för en svensk kvinna under första delen av 1900-talet inte är så långt ifrån vardagen för en fransk kvinna under samma tidpunkt. De orättvisor som den ena kvinnan drabbas av liknar dem som den andra kvinnan drabbas av. En översättning bidrar i själva verket till att ge en författare "synlighet" utanför de nationella gränserna. För Moa Martinson är resultatet begränsat; L'Élan, även i samarbete med Ginkgo, är en liten förlagsstruktur. Boken finns - Vincent Dulacs Cupidus Legendi ligger nära vår position och vi gav nästan ut en annan översättning av Elin Wägners La Ligue de Norrtull samtidigt.[102]

Slutligen kan det tilläggas att det som är väsentligt i den svenska litteraturens historia naturligtvis får konsekvenser för valet av verk att översätta. Om få svenska kvinnliga författare kanoniseras jämfört med manliga, kommer detta sannolikt att återspeglas i översättningsprocenterna. Genusforskningen har omvärderat en ganska stor korpus av svenska kvinnliga romanförfattare och författare som är mycket lästa i Sverige. Översättningar har bidragit till detta rykte på den franska marknaden, som varit nyfiken på svenska romaner under de senaste tio åren. Tidigare forskning i ämnet och detta uppsatsprojekt gör en inventering av situationen och undersöker i vilken utsträckning översättningar har blivit en större fråga.

---

[102] Intervju med Thierry MARICOURT. ”La traduction permet de transposer des situations similaires, de montrer, comme avec ce livre, *Femmes et pommiers*, que le quotidien d’une femme suédoise dans la première partie du XXe siècle n’est guère éloigné du quotidien d’une femme française à la même période. Les injustices que l’une subit ressemblent aux injustices vécues par l’autre. Une traduction concourt de fait à donner une « visibilité » hors des frontières nationales à un auteur. Pour Moa Martinson, le résultat est limité, L’Élan, même associé à Ginkgo, est une petite structure éditoriale. Le livre existe – les éditions Cupidus Legendi de Vincent Dulac sont sur des positions proches des nôtres et nous avons d’ailleurs failli publier en même temps chacun une traduction différente de *La Ligue de Norrtull* de Elin Wägner”.

I detta sammanhang har det konstaterats att överföringen av kvinnligt kulturinnehåll från ett språk till ett annat går långt utöver en rent språklig process, eftersom föreställningen om den kvinnliga karaktären och skildringen därav i varje översatt litterärt verk definitivt är beroende av hur identiteten förflyttas från ett språk till ett annat. Inom ramen för denna studie kan översättningen därför ses som ett sätt att berika debatten om att få slut på den patriarkala dominansens tradition: I denna mening är det knappast ett verktyg för att skapa konflikter för kvinnor, utan snarare ett sätt att föra debatten framåt genom översättning av litterära texter skrivna av kvinnor och att hjälpa läsarna i de översatta verkens målkulturer att konstruera sin identitet som fullvärdiga aktörer i det samhälle de lever i, snarare än som en dominerad grupp som lever i förtryck. Detta är en av de grundläggande frågorna i denna studie, som bland sina olika mål har att fastställa hur bilden av svenska kvinnor översätts och överförs till läsarna av texterna.

Den tredje hypotesen handlar i sin tur om hur dessa romaner överförs till franska, genom en analys av vernakulära och/eller kosmopolitiska element. Denna analys var relevant i samband med denna studie, eftersom den å ena sidan gäller en roman med många vernakulära element som är specifika för den svenska kulturen: *Femmes et pommiers*. Å andra sidan finns det en roman skriven av en svensk författare, på svenska, men som inte innehåller några svenska vernakulära element och därmed är helt kosmopolitisk: *Strega*. När Andreas Hedberg skriver att:

> In the 1950s, 1960s and 1970s, this 'translation flow' had been dominated by consecrated fiction, translations often seen as a kind of cultural diplomacy. From the 1980s onwards, the infrastructure of translation became increasingly structured around the demands of the target culture market. As a result, popular authors were translated besides the aesthetes and notables. The work of several Swedish authors was also marketed as distinctly Swedish, rather than cosmopolitan or global.[103]

I denna studie kan detta antagande inte fullständigt bekräftas. Oavsett vilken typ av texter i studien (kosmopolitiska eller vernakulära) är det sällan som dessa två verk framhålls för deras svenskhet eller nordiska främlingskap. Det är inte det faktum att böckerna är svenska som väcker den franska publikens intresse, även om det faktum att det är ett verk i svensk översättning ofta betonas i recensionerna. Beviset är att *Strega* har fått ett större välkomnande än *Kvinnor och äppelträd*, trots att den senare inte har något specifikt svenskt element. Under intervjun med Thierry Maricourt ställdes en fråga om hur dessa svenska romaner i

[103] Hedberg et al., 2022. s.211.

l'Élan-katalogen presenteras, eftersom de sällan presenteras som exotiska eller hyllas för sin svenskhet. Är detta ett specifikt och strategiskt val? Svaret från chefen för l'Élan var följande:

> Vi försöker inte att ge ut "kanoniserade" författare. Berömmelse är inget som intresserar oss. Vi ger ut Strindberg (Les Gens de Hemsö), som fortfarande är väldigt känd i Frankrike, och vi ger ut Ivar Lo-Johansson, som är mycket mindre känd, eller Moa Martinson, som är helt okänd. Det är endast verkets kvalitet och framför allt dess relevans och eventuellt författarens personlighet som motiverar oss. Den svenska karaktären på ett verk, med de särdrag som detta innebär och som enligt vår mening inte är exotiska, kan bara tilltala oss.[104]

En fjärde hypotes gällde analysen av de förlag där verken i korpusen publicerades och huruvida de spelade en roll för ökningen av kvinnoöversättningar, eller till och med feministiska översättningar. Därför var det relevant att se mer allmänt på hur dessa verk kan ha cirkulerat i tid och litterärt fält och i förhållande till det förlag som de var avsedda för. Lawrence Venuti skriver i *Translation Changes Everything* (2012) att ”Publishers should make their choices in relation to previously published translations, not as one-off deals but as contributions to the context that those translations have worked to create, whether by conforming to or by diverging from translation patterns”.[105]

Det har konstaterats att dessa två verk inte är banala eller slumpmässigt valda för sina respektive förlag. De passar nämligen väl in i den redaktionella linjen för dessa förlag, som emellertid inte är specialiserade på kvinnors eller feministiska författarskap. Å ena sidan publicerade La Peuplade Niviaq Korneliussens *Naasuliardarpi* (2020), som vann Nordiska rådets litteraturpris 2021. *Strega* var nominerad till priset samma år, vilket innebär att det var ett naturligt val för det quebekiskt förlaget att ge ut Strega. När det gäller *Femmes et pommiers* passar den utmärkt in i L'Elan/Gingkos redaktionella linje, eftersom de redan står bakom majoriteten av de svenska proletära författarnas utgivning på franska.

Slutligen var en av hypoteserna att översättarens plats i dessa två verk och huruvida översättaren har en inverkan på denna ökning av översättningar från svenska kvinnoförfattare till franska. Som förklaras i inledningen och i den teoretiska delen kring ämnet är översättarens plats ofta förknippad med ett idealiskt av insyn och ödmjukhet och har antagit

---

[104] Intervju med Thierry MARICOURT. ”Nous ne cherchons pas à publier des auteurs « canonisés ». La notoriété nous importe peu. Nous publions Strindberg (*Les Gens de Hemsö*), toujours très célèbre en France, et nous publions Ivar Lo-Johansson, beaucoup moins connu, ou Moa Martinson, complètement inconnue. Seule la qualité et surtout la pertinence de l’œuvre et éventuellement la personnalité de l’auteur, nous motivent. Le caractère suédois d’une œuvre, avec les spécificités que cela implique et qui n’ont selon nous rien d’exotique, ne peut que nous plaire”.

[105] Venuti, 2012. s.164.

flera och skiftande former under det senaste decenniet. Det har nämligen observerats att översättarens plats i dag är avgörande i processen för att välja ett verk som ska översättas, för att översätta, utge och ta emot ett verk. Syftet var att belysa de olika formerna av översättarrollen. I denna uppsats observeras hur förmedlarnas verksamhet, som kan vara översättarnas, historiskt sett har använts, organiserats och tänkts ut, genom alla sina konkreta manifestationer, genom att visa att dessa oskiljaktigt korsar sociala praktiker och intima erfarenheter av skrivandet. De två kvinnliga översättarna i den här studien uppvisar två relativt likartade men ändå olika profiler. Meningen var att undersöka om de kan relateras till denna ökning av franska översättningar av svenska kvinnliga författare. Svaret är ja, på deras respektive sätt. Å ena sidan har Lise Froger-Olsson med sin kunskap, sin översättning och sin långa not i slutet av *Femmes et pommiers* bidragit till att göra Moa Martinson känd för den franska läsaren. Hon bidrog med en fransk syn på det svenska samhället och kvinnornas situation i Sverige på 1930-talet. Å andra sidan börjar *Strega*s översättare, Catherine Renaud, få framgång på den aktuella svensk-franska översättningsscenen. Med närmare femton svenska författare som hon hittills översatt blir hon inte osynlig. Det finns nämligen ett allt större fokus på översättare och deras arbete. Vissa läsare väljer även att läsa ett verk efter dess översättare, särskilt i ett fält som anses vara nischat som översättning från svenska eller nordiska till franska är. Ett exempel är översättaren från isländska till franska, Eric Boury, som har stor uppskattning bland franska läsare, som befinner sig på samma nivå som de författare han översätter.

Avslutningsvis var det en avgörande fördel att ha fått kontakt med översättare, förläggare eller till och med kommersiella chefer för dessa översättningar för att kunna besvara de frågor och funderingar som jag hade. Jag ansåg att det var relevant och intresseväckande att kombinera teori och praktik genom att ställa direkta frågor till aktörerna i den franska översättnings- och publiceringsprocessen.

Det är också relevant att tillägga att reflektionerna kring författarnas mottagande har varit till stor hjälp i detta studieprojekt. I stället för att bara se till textens innebörd går reflektionerna längre och frågar efter de potentiella effekterna av det litterära verket på de mottagande personerna. Med andra ord handlar det inte längre om att fråga ”vad texten betyder”, utan snarare ”vad texten får sin publik att uppleva”. Om fler svenska kvinnoförfattare översätts till franska i dag är det således också helt enkelt för att detta visar på en viss form av framgång. Ju fler svenska kvinnoförfattare som översätts till franska, desto mer tyder detta på den kommersiella och internationella framgång som följer, nämligen det

positiva mottagandet. Framtiden för svenska författare i fransk översättning verkar därför ganska hoppingivande.

Käll- och litteraturförteckning

Balzamo, Elena, *Livres en bref*. Le Monde. 2017-05-11. https://lemonde.fr/livres/article/2017/05/11/livres-en-bref_5125913_3260.html (Accessed 2023-04-19).

Bouquet, Philippe, *Tankar vid en prisutdelning*. L'Élan: Nantes, 2004.

Bertrand, Caroline, *Petite histoire de maison d'édition : La Peuplade*. ICI ARTV. 2018-04-27. https://ici.artv.ca/blogue/maison-edition-la-peuplade/ (Accessed 2023-03-12).

Casanova, Pascale, "Literature as a World", i *World Literature: a Reader,* Routledge, London och New York, 2013.

Casanova, Pascale, *La république mondiale des lettres*. Seuil: Paris, 1999.

Casanova, Pascale, *La langue mondiale*: *Traduction et domination*. Seuil: Paris, 2015.

Casanova, Pascale, *The World Republic of Letters*. Harvard University Press: Cambridge, London, 2004.

Cedergren Mickaelle och Briens Sylvain, *Médiations Interculturelles Entre La France et La Suède*. Stockholm University Press: Stockholm, 2015.

Chatarina Edfeldt, Falk, E., Hedberg, A., Lindqvist, Y., Schwartz, C. och Tenngart, P. *Northern Crossings: Cosmopolitan-Vernacular Dynamics.* Bloomsbury Publishing Inc: London och New York, 2023.

Chesterman, Andrew, *The Name and Nature of Translator Studies*. HERMES - Journal of Language and Communication in Business: Aarhus, 13–22, 2009.

Cixous, Hélène, *Medusas skratt*. översättning av Sara Gordan & Kerstin Munck. Modernista: Stockholm, 2015.

Compagnon, Antoine, *La littérature, pour quoi faire ?* Collège de France, Fayard: Paris, 2007.

Domellöf, Gunilla, *Mätt med Främmande Mått*. Gidlunds förlag: Hedemora, 2001.

Dumais, Manon, *'Strega', Johanne Lykke Holm*. Le Devoir. 2022-10-14. https://www.ledevoir.com/lire/763869/fiction-etrangere-strega-johanne-lykke-holm (Accessed 2023-03-10).

D, Cécile, *Strega de Johanne Lykke Holm, neuf femmes en sursis là où le crime à déjà eu lieu.* Addict Culture. 2022-10-20. https://addict-culture.com/johanne-lykke-holm-strega-la-peuplade/ (Accessed 2023-03-10).

Elea diffusion, *Femmes et pommiers* – eleadiffusion.com. 2017-07-11. https://eleadiffusion.com/actu/femmes-et-pommiers/ (Accessed 2023-04-19).

Eriksson, Therese, *Vibrerande obehag på hotell utom räckhåll.* Svenska Dagbladet. 2020-05-30. https://www.svd.se/a/8myeVW/vibrerande-obehag-pa-hotell-utom-rackhall (Accessed 2023-03-10).

Francoeur, Lolita, *Strega de Johann Lykke Holm : entre thriller et fantasy*. ActuaLitté.com. 2022-08-11. https://actualitte.com/article/107084/avant-parutions/strega-de-johann-lykke-holm-entre-thriller-et-fantasy (Accessed 2023-03-10).

Hedberg, Andreas, *Ord från norr*. Stockholm Studies in Culture and Aesthetics: Stockholm, 2022.

Heilbron, Johan, ”Towards a Sociology of Translation. Book Translations as a Cultural World-System”, i *European Journal of Social Theory*. SAGE: London, 1999.

Iser, Wolfgang, *The Range of Interpretation*. Columbia University: New York, 2000.

Larouche, Julie, *La Peuplade à la conquête de la France*. ICI Radio-Canada.ca. 2018-03.08. https://ici.radio-canada.ca/nouvelle/1088074/maison-edition-europe-saguenay. (Accessed 2023-03-10).

Lykke Holm, Johanne, *Strega.* översättning av Catherine Renaud. La Peuplade: Chicoutimi, 2022.

Lykke Holm, Johanne, *Strega.* Stockholm: Albert Bonnier: Stockholm, 2020.

Marciano, Alain, *‘Strega’, de Johanne Lykke Holm : un bijou fantastique et romantique*. Benzine Magazine. 2022-09-07. https://www.benzinemag.net/2022/09/07/strega-de-johanne-lykke-holm-un-bijou-fantastique-et-romantique/ (Accessed 2023-03-10).

Martinson, Moa, *Kvinnor och äppelträd.* Natur och Kultur: Stockholm, 2011.

Martinson, Moa, *Femmes et pommiers*. L´Élan, Ginkgo: Nantes och Paris, 2017.

Roy, Julie, *Livres étrangers et traductions : les 10 meilleurs de 2022*. L’actualité. 2022-12-14. https://lactualite.com/culture/livres-etrangers-et-traductions-les-10-meilleurs-de-2022/ (Accessed 2023-03-11).

Sapiro, Gisèle, *Translatio* : *Le Marché de la Traduction en France à L'heure de la Mondialisation.* CNRS: Paris, 2008.

Sapiro, Gisèle, *Les contradictions de la globalisation éditoriale*. Nouveau Monde: Paris, 2009.

Simard, Valérie, *Strega: Comme un rêve éveillé* ★★★. La Presse. 2022-09-04. https://www.lapresse.ca/arts/litterature/2022-09-04/strega/comme-un-reve-eveille.php (Accessed 2023-03-10).

Similä, Rakel, *En underskön brottsplat*. Ny Tid. 2020-10.13. https://www.nytid.fi/2020/10/en-underskon-brottsplats/ (Accessed 2023-03-10).

Simon, Sherry, G*ender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission.* Front Cover. Psychology Press: London, 1996.

Snell-Hornby, Mary, *The turns of translation studies : new paradigms or shifting viewpoints?* J. Benjamins: Amsterdam och Philadelphia, 2006.

Stélandre, Thomas, *'Strega', tension de jeunes filles*. Libération. 2022-11-06. https://www.liberation.fr/culture/livres/strega-tension-de-jeunes-filles-20221105_WCXDVHRWTVGRJOQ32VJFWQOV2Q/ (Accessed 2023-03-10).

Tegelberg, Elisabeth, *Svensk litteratur i Frankrike*. CMK förlag: Stockholm, 2021.

Elisabeth, Tegelberg, "La littérature suédoise en traduction française depuis 2000 : scission ou continuité ?" i Cedergren Mickaelle och Briens Sylvain, *Médiations Interculturelles Entre La France et La Suède*. Stockholm University Press: Stockholm, 2015. Pp. 174–189.

Venuti, Lawrence, *Translation Changes Everything*. Routledge: Milton Park, Abingdon-on-Thames, Oxfordshire, England, UK, 2012.

Venuti, Lawrence, *The Translator's Invisibility : a history of translation*. Routledge, Cop: London, New York, 1995.

Von Flotow, Luisa, *Palimpsestes. No.11 Le féminisme en traduction.* Presses De La Sorbonne Nouvelle: Paris, 1998.

Von Flotow, Luisa, *Translation and gender : translating in the 'era of feminism'*. University of Ottawa Press: Manchester England, Ottawa: St.Jerome Pub, 1997.

Witt-Brattström, Ebba, *Moa Martinson : skrift och drift i trettiotalet.* Norstedt: Stockholm, 1988.

- Intervjuer

Informant 1:
Renaud, Catherine; översättare till *Strega* (2022). Intervjun genomfördes fysiskt i Clermont-Ferrand, Frankrike, 2023-02-09.
E-mail < crenaudtrad@gmail.com >.

Informant 2:
Maricourt, Thierry; förlagschef för L'Élan. Intervjun genomfördes via e-post, 2023-03-12.
E-mail < thierry.maricourt@gmail.com >.